Rijksbrede Risicoanalyse Nationale Veiligheid 2026

Themarapport Polarisatie, extremisme en terrorisme

Rijksbrede Risicoanalyse Nationale Veiligheid 2026

Themarapport Polarisatie, extremisme en terrorisme

Analistennetwerk Nationale Veiligheid (ANV)

Colofon

© RIVM 2026
Delen uit deze publicatie mogen worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding: Analistennetwerk Nationale Veiligheid (ANV). (2026). Rijksbrede Risicoanalyse Nationale Veiligheid 2026, Themarapport Polarisatie, extremisme en terrorisme.

Contact:
anv@rivm.nl

De Rijksbrede Risicoanalyse Nationale Veiligheid 2026, Themarapport Polarisatie, extremisme en terrorisme is opgesteld door het Analistennetwerk Nationale Veiligheid (ANV) in opdracht van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV).

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)
Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuur-wetenschappelijk onderzoek (TNO)
Stichting Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen `Clingendael' (Clingendael)
SEO Economisch Onderzoek (SEO)
Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD)
Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD)

Inhoudsopgave

1 Inleiding — 5
1.1 Doel — 5
1.2 Relatie met Trendanalyse — 5
1.3 Leeswijzer — 6

2 Methodiek nationale veiligheid — 9
2.1 Nationale veiligheidsbelangen — 9
2.2 Scenario's — 12
2.2.1 Enkelvoudige scenario's — 12
2.2.2 Combinatiescenario's — 13
2.3 Resultaten en beschouwing — 15
2.4 Geografische reikwijdte — 15

3 Polarisatie, Extremisme en Terrorisme — 17
3.1 Inleiding — 18
3.2 Dreigingscategorie Maatschappelijke polarisatie — 18
3.2.1 Relevante ontwikkelingen — 19
3.3 Dreigingscategorie: Extremisme — 20
3.3.1 Relevante ontwikkelingen — 23
3.3.2 Bouwstenen — 23
3.3.3 Het scenario 'Anti-institutionele enclaves' — 25
3.3.4 Het scenario 'Infiltratie openbaar bestuur' — 30
3.3.5 Beschouwing Extremisme — 35
3.4 Dreigingscategorie Terrorisme — 36
3.4.1 Relevante ontwikkelingen — 37
3.4.2 Bouwstenen — 38
3.4.3 Het scenario 'Rechts terrorisme' — 39
3.4.4 Het scenario 'Meervoudige jihadistische aanslag' — 43
3.4.5 Beschouwing Terrorisme — 48
3.5 Slotbeschouwing thema Polarisatie, Extremisme en Terrorisme — 49
3.5.1 De impact en waarschijnlijkheid van Polarisatie, Extremisme en Terrorisme — 49
3.5.2 Impact ontwikkelingen — 50
3.5.3 Kwetsbaarheden — 52

4 Literatuur — 55

Bijlage 1 Samenstelling Analistennetwerk Nationale Veiligheid — 61

1 Inleiding

De Rijksbrede Risicoanalyse Nationale Veiligheid 2026 brengt verschillende typen dreigingen die de nationale veiligheid kunnen raken in kaart. De risicoanalyse dient daarmee als onderbouwing voor het actualiseren van de Veiligheidsstrategie voor het Koninkrijk der Nederlanden. Deze risicoanalyse is opgesteld door het Analistennetwerk Nationale Veiligheid (ANV) op verzoek van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV).

1.1 Doel

In 2023 is de Veiligheidsstrategie voor het Koninkrijk der Nederlanden opgesteld (hierna: 'de Veiligheidsstrategie'; Rijksoverheid, 2023). De Veiligheidsstrategie is mede gebaseerd op het dreigingsbeeld zoals geschetst in de Rijksbrede Risicoanalyse (hierna: 'RbRa') 2022 (ANV, 2022) en vertaalt deze naar strategische thema's, doelstellingen en actielijnen. Voorliggende Rijksbrede Risicoanalyse 2026 vormt inhoudelijke input voor de aankomende actualisatie van de Veiligheidsstrategie. Het doel van de RbRa daarbij is het in kaart brengen van verschillende typen dreigingen die de nationale veiligheid kunnen raken. Hiertoe worden mogelijke dreigingen geïdentificeerd en wordt een inschatting gemaakt van waarschijnlijkheid en mogelijke impact (gezamenlijk het risico). Ook worden onderliggende kwetsbaarheden beschouwd. De inschatting van het risico vindt plaats aan de hand van door het ANV opgestelde fictieve, plausibele scenario's. De dreigingen in kwestie zijn verdeeld over acht dreigingsthema's, elk onderverdeeld in meerdere dreigingscategorieën met daarin een aantal enkelvoudige scenario's. Daarnaast zijn vier combinatiescenario's opgesteld waarin meerdere centrale kerngebeurtenissen uit verschillende dreigingsthema's zijn samengevoegd.

Omdat de nationale veiligheid door veel verschillende soorten dreigingen kan worden aangetast, is een *all hazard*-aanpak gebruikt. Zowel moedwillige (*security*) als niet-moedwillige (*safety*) en zowel interne als externe dreigingen worden beschouwd.

1.2 Relatie met Trendanalyse

De Rijksbrede Risicoanalyse 2026 bouwt voort op de bevindingen uit de in 2024 door het ANV opgestelde Trendanalyse Nationale Veiligheid (ANV, 2024). In de Trendanalyse zijn ontwikkelingen gesignaleerd en geduid die invloed hebben op de dreigingen voor de nationale veiligheid. Deze kunnen worden samengevat in vier hoofdboodschappen:

1. De directe en indirecte gevolgen van klimaatverandering worden steeds merkbaarder;
2. Technologische ontwikkelingen zullen in grote mate de toekomstige veiligheidsomgeving gaan beïnvloeden;
3. Het geopolitieke conflict- en escalatiepotentieel neemt substantieel toe;
4. Structurele economische uitdagingen worden urgenter.

Deze hoofdboodschappen en veel van de andere ontwikkelingen uit de Trendanalyse zijn nog steeds actueel. De Trendanalyse vormt daarmee het startpunt voor deze RbRa. Dit is ook de reden dat er binnen deze risicoanalyse geen uitgebreide uiteenzetting van trends en ontwikkelingen wordt gegeven.

1.3 Leeswijzer

De Rijksbrede Risicoanalyse Nationale Veiligheid 2026 bestaat uit een hoofdrapport en de volgende twaalf themarapporten:

- Themarapport combinatiescenario Water, een zegen of een vloek?;
- Themarapport combinatiescenario De duistere kanten van Big Tech;
- Themarapport combinatiescenario Oorlog in Europa;
- Themarapport combinatiescenario Sanctiepolitiek tegen geïsoleerd Nederland;
- Themarapport Klimaat- en natuurrampen;
- Themarapport Infectieziekten;
- Themarapport Zware ongevallen;
- Themarapport Polarisatie, extremisme en terrorisme;
- Themarapport Ongewenste inmenging en beïnvloeding democratische rechtsstaat;
- Themarapport Internationale en militaire dreigingen;
- Themarapport Economische dreigingen;
- Themarapport Cyberdreigingen.

Anders dan in voorgaande risicoanalyses is het thema *Bedreiging vitale infrastructuur* niet meer als apart thema opgenomen. Hiervoor is gekozen omdat de andere thema's oorzaken van dreigingen zijn, terwijl dreigingen voor de vitale infrastructuur eerder een gevolg zijn. De gevolgen van dreigingen voor de vitale processen van de Nederlandse maatschappij — zoals drinkwatervoorziening, olievoorziening en scheepvaartafwikkeling[1] — worden nu explicieter weergegeven in de scenario's.

De themarapporten dienen als basis voor het hoofdrapport van de RbRa. Daarin worden de dreigingen gezamenlijk beschouwd. Het hoofdrapport geeft daarmee de belangrijkste uitkomsten en conclusies van de Rijksbrede Risicoanalyse 2026 voor de nationale veiligheid.

In dit themarapport zijn de verschillende enkelvoudige scenario's over het thema Polarisatie, extremisme en terrorisme weergegeven. Het themarapport bestaat uit twee onderdelen. In het eerste onderdeel wordt een algemene beschrijving gegeven van de gehanteerde methodiek. Hierin wordt ingegaan op hoe de beoordeling van de impact van de dreigingen aan de hand van de zes nationale veiligheidsbelangen en voor de enkelvoudige scenario's ook de waarschijnlijkheid is uitgevoerd. In het tweede onderdeel wordt ingegaan op de uitgewerkte scenario's. Allereerst volgt een algemene introductie op het thema en de dreigingscategorieën die onder het thema vallen. Vervolgens worden de verschillende dreigingscategorieën inhoudelijk besproken. Per dreigingscategorie worden relevante factoren besproken; de bouwstenen

[1] Zie voor een actueel en compleet overzicht: NCTV (2025). Overzicht vitale processen.

op basis waarvan een scenario opgebouwd kan worden. Daarna volgen de verhaallijnen van de fictieve scenario's die zijn beoordeeld op impact en waarschijnlijkheid en een beschouwing per dreigingscategorie. Elk thema wordt afgesloten met een slotbeschouwing waarin een reflectie wordt gegeven op de implicaties van het thema als geheel voor de nationale veiligheid (zoals ook opgenomen in het Hoofdrapport). Ook wordt hier het risicodiagram voor het thema weergegeven.

2 Methodiek nationale veiligheid

Dit onderdeel bevat een algemene beschrijving van de methodiek die is gehanteerd bij de beoordeling van de impact en de waarschijnlijkheid van de dreigingen aan de hand van de zes nationale veiligheidsbelangen.

In de risicoanalyse zijn twee soorten scenario's opgenomen: enkelvoudige scenario's en combinatiescenario's. Een enkelvoudig scenario kijkt naar een op zichzelf staande gebeurtenis, zoals een overstroming, terroristische aanslag of handelsoorlog. De enkelvoudige scenario's zijn analyses van dreigingen die een plek hebben in een van de dreigingsthema's. Combinatiescenario's omvatten meerdere centrale kerngebeurtenissen die samenkomen (multi-dreiging). Dit zijn gebeurtenissen die als zelfstandige gebeurtenis passen binnen een dreigingscategorie en binnen het combinatiescenario gezamenlijk worden beschouwd. Denk bijvoorbeeld aan een overstroming in combinatie met zowel uitval van vitale processen als maatschappelijke polarisatie. Het idee is dat in de praktijk verschillende dreigingen gelijktijdig kunnen plaatsvinden, elkaar snel kunnen opvolgen of op elkaar kunnen inwerken.

Voor elk van de scenario's zijn door het ANV in samenspraak met de werkgroep methodiek de mogelijke gevolgen (impact) voor de nationale veiligheid in kaart gebracht. Dit is gedaan aan de hand van de door het ANV opgestelde methodiek. Voor de enkelvoudige scenario's geldt dat naast de impact ook de waarschijnlijkheid van optreden volgens de methodiek is ingeschat.

2.1 Nationale veiligheidsbelangen

Binnen de methodiek wordt gekeken of en in welke mate een scenario de zes nationale veiligheidsbelangen raakt. De nationale veiligheid is in het geding als één of meer van de zes nationale veiligheidsbelangen zodanig wordt bedreigd dat er sprake is van (potentiële) maatschappelijke ontwrichting (ANV, 2026). De zes belangen zijn elk opgesplitst in meerdere meetbare impactcriteria die helpen bij het in kaart brengen van een mogelijke aantasting. Onderstaande tabel geeft een overzicht van alle belangen en criteria. Een uitgebreide uitleg voor elk van deze onderdelen bevindt zich in de door het ANV opgestelde Leidraad Risicobeoordeling (ANV, 2026).

Tabel 1 Veiligheidsbelangen en impactcriteria behorende tot de methodiek nationale veiligheid

Veiligheidsbelang	*Impactcriteria*
1. Territoriale veiligheid	1.1 Aantasting van de integriteit van het grondgebied van het Koninkrijk der Nederlanden
	1.2 Aantasting van de integriteit van de internationale positie van het Koninkrijk der Nederlanden
	1.3 Aantasting van de integriteit van informatie en digitale ruimte

Veiligheidsbelang	*Impactcriteria*
	1.4 Aantasting van de integriteit van het grondgebied van EU en NAVO lidstaten inclusief het Koninkrijk der Nederlanden
2. Fysieke veiligheid	2.1 Doden
	2.2 Ernstig gewonden en chronisch zieken
	2.3 Gebrek aan primaire levensbehoeften
3. Economische veiligheid	3.1 Kosten
	3.2 Aantasting van de vitaliteit van de economie van het Koninkrijk der Nederlanden
4. Ecologische veiligheid	4.1 Langdurige aantasting van natuur- en landschappelijke gebieden die als beschermwaardig zijn aangewezen
	4.2 Langdurige aantasting van het milieu en de natuur in algemene zin
5. Sociale en politieke stabiliteit	5.1 Verstoring van het dagelijkse leven
	5.2 Aantasting van de democratische rechtsstaat
	5.3 Sociaal-maatschappelijke impact
6. Internationale rechtsorde en stabiliteit	6.1 Aantasting van de normen van staatssoevereiniteit, vreedzame co-existentie en vreedzame geschillenbeslechting
	6.2 Aantasting van de werking, legitimiteit dan wel naleving van de internationale verdragen en normen inzake de rechten van de mens
	6.3 Aantasting van de effectiviteit, legitimiteit van multilaterale instituties en internationale regimes
	6.4. Instabiliteit van staten grenzend aan het Koninkrijk der Nederlanden en in de directe omgeving van de Europese Unie

Voor het geven van een oordeel over de precieze omvang van de gevolgen van een scenario, wordt aan elk van de criteria een impactscore toegekend, namelijk: niet van toepassing (0), beperkt (A), aanzienlijk (B), ernstig (C), zeer ernstig (D) of catastrofaal (E). Er is sprake van maatschappelijke ontwrichting als één of meer van de belangen ernstig (klasse C) of hoger wordt aangetast. De classificering is gebaseerd op een logaritmische schaal. Voor criterium 2.1 (aantal doden) betekent dit bijvoorbeeld dat een beperkte score staat voor 0-10 doden, een aanzienlijke score voor 10-100 doden, et cetera. Eenzelfde redenatie wordt gehanteerd voor criterium 3.1 (kosten).

Tabel 2 Voorbeeld van verschillende klassen van gevolg binnen de methodiek nationale veiligheid

Klasse van gevolgen	*Voorbeeld criterium: Aantal doden (2.1)*	*Voorbeeld criterium: Kosten (3.1)*
A. Beperkt	Minder dan 10	<100 miljoen euro
B. Aanzienlijk	10 tot 100	<1 miljard euro
C. Ernstig	100 tot 1000	<10 miljard euro
D. Zeer ernstig	1000 tot 10.000	<100 miljard euro
E. Catastrofaal	Meer dan 10.000	>100 miljard euro

In tegenstelling tot de bovenstaande criteria 2.1 en 3.1, zijn sommige criteria niet uit te drukken in een absoluut aantal. Een voorbeeld hiervan

is criterium 5.2, aantasting van de democratische rechtsstaat. Hiervoor wordt de score bepaald door de mate waarin de verschillende onderdelen van de democratische rechtsstaat worden aangetast. Deze onderdelen zijn:

- Het functioneren van de politieke vertegenwoordiging;
- Het functioneren van het openbaar bestuur en daaraan verbonden ambtenaren;
- Het functioneren van het openbare orde en veiligheidssysteem;
- Het functioneren van een onafhankelijke rechtspraak;
- Functioneren van onafhankelijke media en wetenschap;
- Vrijheden en rechten zoals vastgelegd in grondwet en wetgeving (vrijheid van godsdienst, meningsuiting, vereniging, kiesrecht, etc.).

Naarmate de aantasting groter is en voor meerdere onderdelen van toepassing blijkt neemt de score toe.

Voor elk van de in de risicoanalyse beoordeelde scenario's is aan de hand van een scorekaart per criterium weergegeven wat de verwachte impact is. De totale impact van een scenario is vervolgens berekend op basis van de impact op de zes veiligheidsbelangen. Voor een gedetailleerde toelichting hierop wordt verwezen naar de leidraad risicobeoordeling (ANV, 2026).

Binnen de methodiek wordt bij de enkelvoudige scenario's niet alleen gekeken naar de impact van gebeurtenissen, maar ook naar de waarschijnlijkheid van voorkomen. Voor het bepalen van deze waarschijnlijkheid wordt gekeken naar de kans van voorkomen binnen de komende vijf jaar. Deze kans wordt afhankelijk van het type gebeurtenis kwalitatief of kwantitatief weergegeven op een vijfpuntschaal van zeer onwaarschijnlijk (klasse A) tot zeer waarschijnlijk (klasse E). Voor het bepalen van de waarschijnlijkheid wordt er een onderscheid gemaakt tussen moedwillige en niet-moedwillige dreigingen (zie onderstaande tabel).

Tabel 3 Klassen van waarschijnlijkheid binnen de methodiek nationale veiligheid

Klasse van waarschijnlijkheid	*Kwantitatieve inschatting niet-moedwillige dreiging in % per 5 jaar*	*Kwalitatieve omschrijving moedwillige dreiging*
A. Zeer onwaarschijnlijk	<0,05	Geen concrete aanwijzingen en het scenario wordt niet voorstelbaar geacht
B. Onwaarschijnlijk	0,05 - 0,5	Geen concrete aanwijzingen, maar het scenario wordt enigszins voorstelbaar geacht
C. Enigszins waarschijnlijk	0,5 - 5	Geen concrete aanwijzingen, maar het scenario is voorstelbaar
D. Waarschijnlijk	5 - 50	Het scenario wordt zeer voorstelbaar geacht; er zijn enige aanwijzingen dat het scenario zich daadwerkelijk zal voordoen

Klasse van waarschijnlijkheid	*Kwantitatieve inschatting niet-moedwillige dreiging in % per 5 jaar*	*Kwalitatieve omschrijving moedwillige dreiging*
E. Zeer waarschijnlijk	50 - 100	Concrete aanwijzingen dat het scenario geëffectueerd zou kunnen worden

Ook de ingeschatte waarschijnlijkheid wordt voor elk van de enkelvoudige scenario's weergegeven in de eerdergenoemde scorekaart.

2.2 Scenario's

De methodiek voor het tot stand komen van de enkelvoudige scenario's en van de combinatiescenario's wordt hieronder nader toegelicht.

2.2.1 Enkelvoudige scenario's

Binnen de RbRa zijn de geanalyseerde dreigingen onderverdeeld in dreigingsthema's, zoals *Klimaat- en natuurrampen*, *Cyberdreigingen*, *Zware ongevallen* en *Internationale en militaire dreigingen*. Elk dreigingsthema is uitgewerkt in dreigingscategorieën. Enkelvoudige scenario's worden gebruikt om de dreiging behorende tot een bepaalde dreigingscategorie te illustreren en de impact en waarschijnlijkheid te helpen beoordelen. Zo illustreren de scenario's hoe de dreiging zich mogelijk kan manifesteren.

Ten behoeve van het identificeren en uitwerken van de scenario's is gebruik gemaakt van 'bouwstenen'. Bouwstenen typeren de relevante factoren voor een dreigingscategorie. In onderstaande tabel zijn de bouwstenen voor de dreigingscategorie *Extreem weer* (onderdeel van *Klimaat- en natuurrampen*) als voorbeeld weergegeven. Door factoren te combineren kunnen meerdere situaties ofwel scenario's worden gecreëerd. Uiteraard zullen verschillende combinaties leiden tot verschillende scenario's met wisselende uitkomsten. In onderstaande tabel zijn de gecombineerde bouwstenen voor het scenario 'Hitte en droogte' dikgedrukt weergegeven. De bouwstenen helpen om in één oogopslag duidelijk te maken wat wel en wat niet is meegenomen in het scenario en dienen als referentiekader voor de uiteindelijke verhaallijn.

Tabel 4 Voorbeeld bouwstenen Extreem weer met dikgedrukt de gecombineerde bouwstenen voor het scenario 'Hitte en droogte'[2]

Weertype	**Duur (tijd)**	**Intensiteit**	**Omvang getroffen gebied**	**Bereikbaarheid gebied na incident**	**Uitval voorzieningen[3]**
Sneeuw	<1 dag	Licht	<50 km^2	Goed bereikbaar	Openbaar vervoer
Hagel	1 tot 3 dagen	Matig	50-100 km^2	Slecht bereikbaar	**Water**
IJzel	3 tot 7 dagen	**Zwaar**	100-1000 km^2	Zeer slecht bereikbaar	**Stroom**

2 Vanuit de verschillende mogelijkheden uit de kolommen zijn verschillende scenario's denkbaar. De mogelijkheden uit een rij horen niet noodzakelijkerwijs bij elkaar.
[3] Deze lijst is niet uitputtend; zie voor een actueel en compleet overzicht NCTV (2025). Overzicht vitale processen.

Weertype	Duur (tijd)	Intensiteit	Omvang getroffen gebied	Bereikbaarheid gebied na incident	Uitval voorzieningen[3]
Storm	1 week tot 1 maand	Extreem zwaar	1.000-10.000 km^2		**Voedsel**
Regenval	**>3 maanden**		**>10.000 km^2**		Hulpdiensten
Mist					Communicatie voorzieningen
Droogte					
Hitte					

Op basis van de selectie van de bouwstenen wordt een scenario uitgewerkt in de vorm van een verhaallijn (narratief). Dit gebeurt in samenspraak met deskundigen behorende tot organisaties verbonden aan het ANV.

De in deze risicoanalyse opgenomen scenario's betreffen fictieve, plausibele scenario's van hoe een dreiging zich de komende jaren kan manifesteren. Ze zijn nadrukkelijk niet uitputtend, maar zijn bedoeld als duidelijke illustraties van een dreigingscategorie.

2.2.2 Combinatiescenario's

Het achterliggend idee van de combinatiescenario's is om uit te lichten hoe verschillende typen dreigingen elkaar kunnen beïnvloeden. Het doel is om inzicht te krijgen in kwetsbaarheden en andere risicofactoren, die onderbelicht zouden blijven als wordt gewerkt met alleen enkelvoudige scenario's. Daarom bevat elk combinatiescenario meerdere centrale kerngebeurtenissen. Er zijn namelijk omstandigheden denkbaar waarbij verschillende van deze gebeurtenissen (nagenoeg) gelijktijdig plaatsvinden of elkaar versterken en gezamenlijk tot een grotere impact op de nationale veiligheid leiden. Waar een enkelvoudig scenario als focus de uitwerking van één dreiging heeft, gaat het bij een combinatiescenario om het samenkomen van meerdere dreigingen (multi-dreiging). Omdat in de RbRa 2026 voor het eerst gewerkt wordt met combinatiescenario's, zijn de gehanteerde uitgangspunten, selectiecriteria, wijze van beoordeling en mogelijke beperkingen van dit type scenario hieronder opgenomen.

2.2.2.1 Uitgangspunten

Er zijn een aantal uitgangspunten waar de in de RbRa opgenomen combinatiescenario's als set aan voldoen. Een aantal hiervan zijn meer gericht op de analytische functie van de combinatiescenario's en een aantal meer op de inhoudelijke balans van het set als geheel. Deze uitgangspunten zijn als volgt:

- Combinatiescenario's identificeren aanvullende, nieuwe of onderbelichte risico's voor de nationale veiligheid die kunnen voortkomen uit het gelijktijdig plaatsvinden of uit elkaar voortkomen (cascade) van verschillende dreigingen;
- Er is aandacht voor verschillende grondoorzaken van combinaties van dreigingen: dreigingen die uit elkaar voortkomen, dreigingen met een gedeelde oorzaak en dreigingen die (toevallig) gelijktijdig plaatsvinden;
- De set aan scenario's biedt een plek aan (uitingen van) elk van de vier transities voor de nationale veiligheid die zijn geïdentificeerd in de Trendanalyse 2024 (ANV, 2024);

- Er is voldoende aandacht voor de onderlinge interactie tussen moedwillige en niet-moedwillige dreigingen. Bijvoorbeeld door te laten zien hoe deze elkaars gevolgen versterken of hoe ze in sommige gevallen een beroep doen op dezelfde capaciteiten.

2.2.2.2 Selectiecriteria

In lijn met bovenstaande uitgangspunten zijn meerdere selectiecriteria geformuleerd, waarmee vervolgens de combinatiescenario's zijn opgesteld:

- Elk combinatiescenario moet drie kerngebeurtenissen bevatten. Er zijn omstandigheden denkbaar waarbij verschillende van deze gebeurtenissen (nagenoeg) gelijktijdig plaatsvinden of elkaar versterken en gezamenlijk tot een grotere impact op nationale veiligheid leiden;
- Voor deze kerngebeurtenissen geldt dat er binnen de set van combinatiescenario's een goede afspiegeling moet zijn van de verschillende dreigingsthema's uit de RbRa. Oftewel, de opgenomen kerngebeurtenissen moeten divers van aard zijn;
- Voor de kerngebeurtenissen zelf moet een diverse set aan achterliggende factoren, ontwikkelingen en actoren worden gekozen. Zo moet bijvoorbeeld worden voorkomen dat telkens dezelfde actor centraal staat;
- Bij tenminste één van de combinatiescenario's is er in één van de kerngebeurtenissen een verbinding met het Caribisch deel van het Koninkrijk. Voor de andere combinatiescenario's geldt dat er bijvoorbeeld in de 'wat als' of beschouwing aandacht moet zijn voor het Caribisch deel van het Koninkrijk;
- De gevolgen van elk combinatiescenario moeten structureel zijn. Dat wil zeggen dat de gevolgen niet gemakkelijk terug kunnen worden gedraaid. Er is blijvend iets veranderd in bijvoorbeeld de maatschappij, de internationale gemeenschap of de leefomgeving. Dit betekent dat combinatiescenario's ingrijpende kerngebeurtenissen omvatten met relatief grote gevolgen voor de nationale veiligheid;
- Het scenario moet als geheel een *plausibele worst case*-variant zijn. Dit wil zeggen dat de kerngebeurtenissen uit het scenario redelijkerwijs zouden kunnen plaatsvinden, ook al is de impact hoog. Het scenario is dus geen '*wild card*' of doorkijk naar een bijzonder extreme situatie;
- Het scenario moet binnen nu en vijf jaar merkbare gevolgen hebben óf het scenario vereist binnen nu en vijf jaar actie om de weerbaarheid te verhogen ter voorbereiding op dreigingen.

Bovenstaande uitgangspunten en selectiecriteria vormen het kader van de selectie van de combinatiescenario's. De verhaallijnen van de combinatiescenario's die op basis hiervan zijn uitgewerkt, bevatten vervolgens een mogelijke uitwerking van de combinatie van de geselecteerde dreigingen. Er zijn echter meerdere alternatieve uitwerkingen mogelijk. Daarom zijn er bij elk combinatiescenario in de vorm van een 'Wat als?' enkele alternatieve uitwerkingen weergegeven. Verder vormen de combinatiescenario's in de RbRa een eerste vertrekpunt en kunnen na de RbRa andere combinatiescenario's worden uitgewerkt.

De selectie van (het aantal) combinatiescenario's is gebaseerd op de belangrijkste trends uit de Trendanalyse 2024, waarbij in de uitwerking ook wordt voldaan aan de bovengenoemde uitgangspunten en criteria.

2.2.2.3 Beoordeling

De combinatiescenario's worden — anders dan de enkelvoudige varianten — alleen beoordeeld op gevolgen en niet op waarschijnlijkheid. De combinatiescenario's worden geschreven vanuit de gedachte dat deze plausibel *worst case* moeten zijn. De kerngebeurtenissen uit het scenario kunnen dus redelijkerwijs plaatsvinden ook al is de impact hoog. Ze zijn daarmee ook (in combinatie) een relevant onderwerp voor de nationale veiligheid. Wat betreft de beoordeling, ligt de nadruk op het uiteenzetten van logische, impactvolle verbanden tussen de verschillende kerngebeurtenissen en niet op het beoordelen van de waarschijnlijkheid hiervan.

Voor de beoordeling van de gevolgen wordt net als bij de enkelvoudige scenario's gebruik gemaakt van de veiligheidsbelangen en impactcriteria uit de Leidraad Risicobeoordeling. Het combinatiescenario wordt hierbij in zijn geheel beoordeeld. Er is dus uiteindelijk voor elk impactcriterium één impactscore voor alle gebeurtenissen uit het scenario samen.

2.3 Resultaten en beschouwing

Om de resultaten van de losse scenariobeoordelingen nader te duiden, wordt per dreigingsthema en per combinatiescenario een beschouwing opgesteld. Om te helpen bij de uiteindelijke vergelijking van alle enkelvoudige scenario's, bevat de slotbeschouwing van elk dreigingsthema een risicodiagram met een overzicht van de scenario's geplot langs de assen waarschijnlijkheid en impact.

In de beschouwing van de combinatiescenario's wordt, naast de impact op de nationale veiligheidsbelangen, ingegaan op onderliggende ontwikkelingen. Verder wordt gekeken naar welke kwetsbaarheden naar voren komen. Hierbij gaat het om aspecten als afhankelijkheden en beperkingen in capaciteit. Aanvullend kan worden ingegaan op de *'wat als'* varianten die bij de combinatiescenario's zijn benoemd. Deze beschouwing is niet strak gekaderd, maar geeft de onderzoekers juist de ruimte om een stap terug te doen en te reflecteren op het scenario.

De resultaten van de beschouwingen van de combinatiescenario's en de dreigingsthema's vormen vervolgens input voor de hoofdbeschouwing van in het hoofdrapport van de RbRa 2026. Deze hoofdbeschouwing bestaan uit de belangrijkste dreigingen, kwetsbaarheden (in de zin van afhankelijkheden en capaciteiten) en handelingsperspectief (opties om de weerbaarheid te vergroten). Daarbij ligt de nadruk op de dreigingen en kwetsbaarheden, de handelingsperspectieven zijn niet volledig geanalyseerd.

2.4 Geografische reikwijdte

Geografisch is de reikwijdte van de Rijksbrede Risicoanalyse het gehele Koninkrijk der Nederlanden. Dit betekent dat risico's en dreigingen inzichtelijk worden gemaakt voor zowel Europees Nederland als het Caribisch deel van het Koninkrijk. Daarbij is het van belang om te

benadrukken dat uitsluitend scenario's geselecteerd en uitgewerkt worden die invloed hebben op de nationale veiligheid van het Koninkrijk in zijn geheel. Scenario's met uitsluitend lokale of regionale gevolgen — door bijvoorbeeld (lokale) manifestaties van zware ongevallen, verstoring van vitale infrastructuur en infectieziekten — vallen buiten de scope van de RbRa. Deze zijn veelal reeds opgenomen in regionale risicoprofielen, zoals de risicoprofielen van Curaçao (IFV, 2017) en van de Veiligheidsregio Zuid-Holland Zuid (Veiligheidsregio ZHZ, 2024). De scenario's die betrekking hebben op het Caribisch deel van het Koninkrijk zullen daardoor met name gaan over natuurrampen en internationale en territoriale dreigingen. Bij het beoordelen van de scenario's betreffende het Caribisch deel van het Koninkrijk wordt dezelfde methodiek gehanteerd als voor het beoordelen van de scenario's voor Europees Nederland.

Bij het lezen van de RbRa is het van belang om bewust te zijn van het feit dat de eilanden in het Caribisch deel van het Koninkrijk relatief kwetsbaar zijn voor een breed scala aan dreigingen. Dit heeft te maken met hun kleine omvang, laag niveau aan redundantie op het gebied van (vitale) infrastructuur en afhankelijkheden. Er is bijvoorbeeld vaak slechts één aanbieder per vitale sector, bijvoorbeeld één ziekenhuis en één bedrijf dat elektriciteit opwekt. Uitval van een dergelijke aanbieder heeft daardoor grote gevolgen.

3 Polarisatie, Extremisme en Terrorisme

3.1 Inleiding

Het dreigingsthema *Polarisatie, Extremisme en Terrorisme* gaat om (potentiële) dreigingen voor de Nederlandse nationale veiligheid die worden ingegeven door binnenlandse maatschappelijke verdeeldheid en de activiteiten van extremistische actoren. Binnen het dreigingsthema wordt onderscheid gemaakt tussen drie dreigingscategorieën:

- Polarisatie;
- Extremisme;
- Terrorisme.

Voor het gehele thema geldt dat de nadruk ligt op de binnenlandse dynamiek van polarisatie, extremisme en terrorisme. Inmenging in de Nederlandse maatschappij door buitenlandse actoren, bijvoorbeeld in de vorm van het bewust verspreiden van nepnieuws, komt terug in het themarapport 'Ongewenste Inmenging en Beïnvloeding van de Democratische Rechtsstaat'.

In tegenstelling tot de Rijksbrede Risicoanalyse 2022 (ANV, 2022a) is de dreigingscategorie 'Extremisme' in deze rapportage niet uitgesplitst in 'Gewelddadig' en 'Niet-gewelddadig Extremisme.' Dit onderscheid is relevant in een justitiële context om de ernst van een specifiek incident in te schatten, maar blijkt minder relevant in het maken van wezenlijke conceptuele onderscheiden tussen verschillende vormen van extremisme. In de praktijk blijkt dat niet-gewelddadige vormen van extremisme vaak snel kunnen omslaan naar gewelddadige vormen van extremisme, als de omstandigheden zich daarvoor lenen. De Malieveld-rellen van september 2025 vormen hiervan een voorbeeld: een bont gezelschap van zowel extremistische als niet-extremistische deelnemers kwam aanvankelijk bijeen voor een geweldloos protest, dat al snel ontaarde in een uiterst gewelddadig incident (NOS, 2025d).

In tegenstelling tot de RbRa 2022 bevat de dreigingscategorie 'Polarisatie' in het huidige dreigingsthema geen scenario's, maar fungeert het als contextfactor en *threat-multiplier* voor andere scenario's binnen de RbRa 2026. Extreme vormen van polarisatie vergroten de kans op extremistische of zelfs terroristische incidenten.

3.2 Dreigingscategorie Maatschappelijke polarisatie

Maatschappelijke polarisatie betreft een toename van 'wij-zij-denken' in de maatschappij en een situatie waarbij groepen steeds meer tegenover elkaar komen te staan, met onderlinge spanningen als gevolg (Verloove et al., 2020). Vanuit het ANV wordt voor polarisatie aangesloten bij de volgende definitie: *"Polarisatie is de verscherping van tegenstellingen tussen groepen in de samenleving die kan resulteren in spanningen tussen deze groepen en toename van de segregatie."*[4] Vaak vertaalt polarisatie zich tot een gevoel van ongemak tussen groepen mensen. Dit ongemak kan uitgroeien tot irritaties, onbehagen, het ontstaan van een negatief beeld van de ander en het actief mijden van bepaalde groepen. Polarisatie beperkt zich niet tot de dynamiek of relatie tussen burgers onderling ('horizontale polarisatie'). Ook het handelen van en met name

[4] Deze wordt als 'rijksdefinitie' aangehaald in het overheidsrapport 'Weerbare jongeren, weerbare professionals' (VWS & OCW, 2017). Ook is deze definitie te vinden bij het Kennisplatform Inclusief Samenleven (Verloove et al., 2020).

het vertrouwen in de overheid speelt een belangrijke rol. Als overheidsinstellingen op grote afstand staan van de burger of als de burger het gevoel heeft niet gezien te worden of ongelijk te worden behandeld, kan het wantrouwen in de overheid toenemen ('verticale polarisatie'). Vanuit dit wantrouwen kan het gevoel ontstaan dat de overheid sommige zaken zoals immigratiebeleid of volkshuisvesting niet in de hand heeft of de zorgen van burgers niet wil horen. Het uiten hiervan kan op zijn beurt weer leiden tot een nog grotere (ervaren) kloof richting de overheid en tot spanningen met andere groepen, bijvoorbeeld wanneer de onderwerpen die aan de kaak worden gesteld anders worden ervaren door verschillende bevolkingsgroepen (Peeters et al., 2020).

Een zekere mate van polarisatie in de maatschappij is niet onwenselijk: (scherpe) politieke tegenstellingen hebben bestaansrecht in een vrije en democratische samenleving (Kennisknooppunt Participatie, z.d.). Polarisatie wordt echter een maatschappelijk probleem wanneer deze extreme proporties aanneemt. In dit geval kan polarisatie bijvoorbeeld degelijk (lands)bestuur in de weg gaan zitten. Extreme polarisatie kan ook bijdragen aan de voedingsbodem voor radicalisering. Naarmate groepen meer onderlinge tegenstellingen ervaren en zich sterker tegen elkaar af beginnen te zetten, kunnen gehanteerde standpunten uitgroeien tot radicale opvattingen (van Wonderen & van den Berg, 2019). Ook buitensluiting, segregatie of het ontstaan van parallelle samenlevingen kunnen mede worden veroorzaakt door extreme vormen van polarisatie.

Polarisatie is een gradueel en sluipend proces, waarbij er zelden één moment of gebeurtenis kan worden aangewezen waarop polarisatie ontstond. Daarom is er in deze RbRa (in tegenstelling tot de RbRa 2022) voor gekozen om polarisatie te behandelen als *threat-multiplier* voor andere dreigingscategorieën en geen eigen scenario's voor uit te werken. Polarisatie treedt bijvoorbeeld op als een onderliggende oorzaak bij de twee andere dreigingscategorieën binnen het huidige thema: 'Extremisme' en 'Terrorisme.' Gevoelens van uitsluiting, sociaal isolement en de demonisering van de 'ander' in de politiek – mogelijke uitingen van polarisatie – kunnen resulteren in extremistisch of zelfs terroristisch geweld. Mede door polarisatie schuiven de grenzen op van wat in het publieke debat als acceptabel geldt (de 'Overton window'). Polarisatie kan echter ook doorwerken in dreigingscategorieën buiten dit thema, zoals in de dreigingscategorie 'Ongewenste buitenlandse inmenging in diasporagemeenschappen.' Zo kunnen statelijke actoren bijvoorbeeld aangrijpen op bestaande polarisatie in de maatschappij in hun poging om deze te destabiliseren.

3.2.1 Relevante ontwikkelingen

Het is onzeker of polarisatie onder de Nederlandse bevolking de laatste jaren significant is toegenomen, maar scherpe (en soms gewelddadige) politieke en maatschappelijke tegenstellingen zijn in ieder geval nu meer zichtbaar dan in het verleden (NOS, 2025g; SCP, 2025b). De nieuwe zichtbaarheid van polarisatie, onder andere door sociale media, vertaalt zich weer naar gevoelens van zorg en onrust. Volgens Nederlanders is het grootste maatschappelijke probleem 'de manier van samenleven', waaronder individualisering, verharding, en polarisatie wordt verstaan

(SCP, 2025a). 64% van de jongeren ervaart polarisatie als een probleem, en 87% zegt gevoelens van buitensluiting door het maatschappelijke debat te ervaren (UNICEF, 2024).

Er zijn enkele voorname bronnen van polarisatie van de laatste jaren aan te wijzen die zichtbare tegenstellingen in de maatschappij hebben gecreëerd. Ten eerste de coronacrisis. De pandemie verdeelde de Nederlandse bevolking in verschillende groepen die zich in meer en in mindere hielden aan maatregelen en adviezen gericht op het bestrijden van de pandemie. Zij konden zich niet altijd vinden in de keuzes van anderen. Verschillende keuzes leidden tot een mate van wederzijds ongemak en onbegrip, bijvoorbeeld rond de vraag of men zich wel of niet liet vaccineren tegen het virus. De coronapandemie heeft in sommige groepen ook geleid tot verminderd vertrouwen in de overheid. Vooral onder de groep mensen met weerwil tegen de coronamaatregelen is wantrouwen en zelfs vijandigheid richting de overheid ontstaan. Beleid werd geïnterpreteerd vanuit dit vijandsbeeld en protesten en andere acties richtte zich hoofdzakelijk op de overheid (NCTV, 2021).

De aanval van Hamas op zeven oktober 2023 en de reactie van Israël in de Gazastrook en de wijdere regio, is een tweede belangrijke bron geweest van polarisatie in Nederland de laatste jaren. Dit leverde verhitte discussies op, en leidde tot een groot aantal landelijke protesten, waarvan de ‘Rode Lijn’-protesten de bekendste waren. Sommige van deze demonstraties mondde uit in de bezetting van gebouwen, veelal op universiteiten, hetgeen weer een nieuwe bron van maatschappelijke tegenstellingen opleverde: waren de acties van de demonstranten, waaronder vele vreedzame bezettingen, maar soms ook vernielingen, gerechtvaardigd (NOS, 2025f)? En waren de reacties van universiteitsbesturen of de politie, waar demonstranten soms met geweld werden verwijderd, op hun beurt gerechtvaardigd (Keesman, 2024)?

Andere belangrijke bronnen van polarisatie in Nederland van de afgelopen jaren zijn: het immigratievraagstuk, klimaatbeleid, de relatie met de Verenigde Staten en het Europese integratieproces in het kader van de Europese Unie. Deze onderwerpen komen in verscheidene scenario’s van de RbRa 2026 aan bod.

3.3 Dreigingscategorie: Extremisme

Het ANV hanteert de volgende definitie van extremisme: ‘*Het uit ideologische motieven bereid zijn om niet-gewelddadige en/of gewelddadige activiteiten te verrichten die de democratische rechtsorde ondermijnen*’ (AIVD, z.d.-a ; NCTV, z.d.-a). In navolging van deze door de NCTV en AIVD opgestelde definitie zijn zowel gewelddadige als niet-gewelddadige vormen van extremisme onder deze dreigingscategorie ondergebracht. Zoals in de inleiding van dit dreigingsthema is gesteld, is het onderscheid tussen gewelddadige en niet-gewelddadige uitingsvormen van extremistische politiek wellicht nuttig om de aard en ernst van een individueel incident vast te stellen, maar minder handzaam in het breder duiden van gevolgen voor de nationale veiligheid. Aanvankelijk niet-gewelddadige bijeenkomsten met extremistisch karakter kunnen relatief gemakkelijk omslaan naar

gewelddadige gebeurtenissen. Voor het algemene risicobeeld voor het Koninkrijk der Nederlanden wordt het onderscheid tussen deze twee vormen van extremisme losgelaten in de RbRa 2026.

De ideologische component binnen de definitie van extremisme kan verwijzen naar verschillende stromingen. Islamitisch extremisme, anti-institutioneel extremisme, rechtsextremisme, en linksextremisme zijn de stromingen die op het moment van schrijven het meest relevant worden bevonden voor de nationale veiligheid.[5] Daarom wordt hieronder kort ingegaan op deze ideologische stromingen.

Islamitisch extremisme

Men spreekt van islamitisch-extremistisch gedachtengoed wanneer islamitische geïnspireerde geloofsovertuigingen niet verenigbaar zijn met de democratische rechtsorde. In de praktijk heeft dit verschillende verschijningsvormen. In sommige extremistische interpretaties van islamitische religieuze teksten is de democratie niet verenigbaar met de islam. Daarnaast zijn er mensen die voorschrijven dat men pas een goede moslim kan zijn wanneer deze zich afkeert van andersdenkenden. Mede door dit laatste komen islamitisch-extremisten meestal als eerste in conflict met niet-extremistische moslims in Nederland, die zij bestempelen als 'geen echte moslims' zijnde, maar soms ook met mensen van andere religies of atheïsten. Naast frictie tussen groepen erkennen islamitisch-extremisten in sommige extreme gevallen de legitimiteit van de grondwet of de overheid niet. Een zeer beperkt deel van de islamitisch-extremisten gaat ook over tot geweld. Wanneer dit gebeurt, kan het gaan om islamitisch-extremisten uit het buitenland, zoals Syrië, of extremisten uit Nederland. Een grote stroming binnen het islamitisch-extremisme is het mondiaal jihadi-salafisme, ook wel 'jihadisme' genoemd: het streven naar de vervanging van 'afvallige' overheden door een 'zuivere' islamitische staat middels gewapende strijd (NCTV, z.d.-b).

Anti-institutioneel-extremisme

Anti-institutioneel-extremisme is een beweging die ervan uitgaat dat er zowel internationaal als in Nederland een 'kwaadaardige elite' aan de macht is. Deze elite zou volgens aanhangers bestaan uit onder meer de overheid, de media en de wetenschap, en erop gericht zijn 'de gewone mens' te onderdrukken, tot slaaf te maken of zelfs deels te vermoorden. Daarbij zouden deze elite een 'geheime agenda' nastreven die gericht is op totale wereldcontrole (AIVD, 2023).

Eén van de belangrijkste uitingsvormen in Nederland van de bredere anti-institutionele beweging is de soevereine beweging. Soevereinisme is in deze context de verzamelterm voor het gedachtegoed van een groep burgers – 'soevereinen' of 'autonomen' genoemd – die zichzelf nadrukkelijk buiten de samenleving proberen te plaatsen (AIVD, NCTV & Nationale Politie, 2024). Het gedachtegoed van deze groep is zeer divers, met vele uiteenlopende invullingen aan het 'soeverein-zijn.' Een terugkerend ideologisch element bij de soevereinen, net als bij de

[5] Buitenlandse extremistische of terroristische afscheidingsbewegingen met een aanwezigheid in Nederland worden bijvoorbeeld niet expliciet meegenomen in deze rapportage. Een voorbeeld hiervan is de Koerdische Arbeiderspartij (PKK).

bredere 'anti-institutionele' beweging waar de AIVD en NCTV eerder over hebben bericht, is het idee van een internationale, kwaadaardige elite die vanuit een groter plan opereert (AIVD, 2023; NCTV, 2023).

Vaak, maar niet altijd beroepen de soevereinen zich op natuurwetten en pseudo-juridische bronnen die de legitimiteit van de overheid en de democratie ter discussie stellen. Mede geïnspireerd door deze bronnen beschouwen soevereinen zichzelf als hoogste autoriteit en proberen zij parallelle samenlevingen te creëren. Hierbij brengen zij zichzelf soms in (o.a. financiële) problemen, doordat zij belastingen en boetes weigeren te betalen. De soevereinenbeweging is snel gegroeid de afgelopen jaren en een kleine groep soevereinen vertoont een groeiende bereidheid om geweld te gebruiken. Dit geweld kan zich uiten in geweldsdelicten tegen ambtenaren en veiligheidsdiensten, maar heeft zich ook recentelijk geuit in de inkoop van vuurwapens en explosieven (NOS, 2025a).

Rechtsextremisme

Bij rechtsextremisme gaat het over een vorm van extremisme waarbij één of meer van de volgende denkbeelden centraal staat of staan: racisme en wit superioriteitsdenken; antisemitisme; omvolkingstheorie; vreemdelingenhaat (inclusief moslimhaat); haat jegens vreemde (cultuur-)elementen; of ultranationalisme (AIVD, z.d.-c).

Van oudsher speelt antisemitisme een centrale rol in rechts-extremistisch gedachtegoed (zie bijv. AIVD, 2018). In sommige rechtsextremistische kringen is antisemitisme nog steeds een belangrijk ideologisch element. Sinds de migratiecrisis van 2015, de terroristische aanslagen in o.a. Londen en Parijs, en de maatschappelijke polarisering rondom de Gaza-oorlog is het ideologische zwaartepunt van extreemrechts echter verschoven naar anti-islam. Een tweede kernonderdeel van extreemrechts gedachtegoed, vaak in combinatie met een anti-islam narratief, is de omvolkingstheorie. Volgens deze complottheorie probeert een 'linkse' bestuurlijk elite doelbewust om autochtone bevolkingen in het Westen (of soms: 'het witte ras') demografisch te verzwakken door massa-immigratie van groepen met een hoog geboortecijfer actief aan te moedigen (AIVD, 2025b).

Linksextremisme

Bij linksextremisme gaat het hoofdzakelijk om mensen of groeperingen die ondermijnende denkbeelden of activiteiten verspreiden dan wel ten uitvoering brengen vanuit een antifascistisch of anarchistisch gedachtegoed (AIVD, z.d.-b). Ook rond specifieke onderwerpen zoals het klimaat, dierenrechten, woningnood, of politiegeweld kunnen vanuit een links gedachtegoed manifestaties van extremisme ontstaan (AIVD, 2024; 2025b). Alhoewel deze vormen van extremisme vaak samengaan met linkse politieke sympathieën, hoeft dat niet altijd het geval te zijn. In de extremere vorm uit links-extremisme zich in anarcho-extremisme, waarin alle gezagsstructuren, dus ook degenen die de democratische rechtsstaat vormen, worden verworpen. In het verleden zijn er '*homevisits*' (intimiderende huisbezoeken) en brandstichtingen van anarcho-extremisten geweest.

3.3.1 Relevante ontwikkelingen

De onlinewereld is een steeds grotere rol gaan spelen bij radicalisering, vooral bij radicalisering van jongeren (AIVD, 2025a). Onlinecultuur en jeugdcultuur worden daarin steeds belangrijker. *Memes* en emojis kunnen deel worden van een zelfstandige 'taal' en duidingskader. Het is belangrijk om op te merken dat deze jongeren zelden 'alleen' radicaliseren. Groepsprocessen vormen nog steeds een belangrijke rol in de radicalisering, maar deze kunnen grotendeels of volledig online plaatsvinden. Hierdoor is de werkelijke dreiging zeer moeilijk in te schatten en is er moeilijk grip op het probleem te krijgen. Voor sommige jonge Nederlanders is de digitale wereld 'echter' dan de offlinewereld. Daar komt nog bij dat de onlinewereld steeds meer is opgedeeld in 'bubbels', als gevolg van algoritmes op sociale media. Verschillende bevolkingsgroepen kunnen daardoor steeds meer in eigen bubbel gaan leven, met weinig uitwisseling van ideeën (Ludwig et al., 2024).

De groeiende invloed van onlinecultuur bij gewelddadige incidenten heeft in het geval van de moordaanslag op Charlie Kirk van 10 september 2025 ertoe geleid dat sommige commentatoren zelfs wijzen op een potentieel nieuwe vorm van extremistisch geweld (naast de eerder genoemde ideologische categorieën): geweld met een nihilistisch of 'niet-ideologisch' karakter, waarbij de connectie met bestaande politieke stromingen vaag blijft, terwijl vooral *memes* en online taalgebruik de extremistische (of terroristische) activiteiten kaderen (Bahara, 2025). Ook de online Com-gemeenschap, een satanistisch crimineel netwerk dat zich toelegt op afpersing en kindermisbruik, en de *influencers* binnen de zogeheten *manosphere*, dragen extremistische ideeën uit vanuit een nihilistische zienswijze. De *manosphere* en 'The Com' onderstrepen beide het belang van online-cultuur. Hoewel het moeilijk is om eenduidige ideologische kenmerken voor deze actoren aan te wijzen, lijken een nihilistisch wereldbeeld en de verheerlijking van geweld centraal te staan (Purdue, 2022).

3.3.2 Bouwstenen

Binnen de dreigingscategorie 'Extremisme' zijn er verschillende factoren die van invloed zijn op de ernst van de dreiging. Deze bouwstenen zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 5 Bouwstenen 'Extremisme'[6]

Ideologische stroming	Samen-stelling	Doelen	Middelen	Targets	Aantal slachtoffers
Islamitisch extremisme	Eenling	Controle op eigen etnische of religieuze gemeenschap verkrijgen en uitoefenen	Angst en vijandsbeelden verspreiden	Overheid (landelijk of lokaal)	N.v.t.
Anti-institutioneel-extremisme	Netwerk	Eigen parallelle samenleving/enclave vormen	Bevolkingsgroepen tegen elkaar opzetten/bewust polarisatie veroorzaken	Religieuze of etnische groepen	<10
Rechts-extremisme	Groep	Vertrouwen in de overheid aantasten; legitimiteit van overheid ondergraven	Legitimiteit van de overheid ter discussie stellen en ondergraven	Migranten (inclusief asielzoekers, statushouders, etc.)	<50
Links-extremisme		Een ander politiek systeem dan de democratische rechtsstaat tot stand brengen	Chantage	Specifieke groepen/ personen	<100
'Niet-ideologisch' extremisme		(Grond)rechten van andere politieke, religieuze of etnische groepen/minderheden inperken	Intredepolitiek	Nederlandse maatschappij/publieke opinie	>100
Overig extremisme		Een andere vorm van samenleving dan de open samenleving tot stand brengen	Desinformatie via klassieke en sociale media	Media	
		Opkomen voor of beschermen van eigen groep of idealen	'Homevisits' en/of intimidatie	Publieksevenementen	
		Politieke invloed verkrijgen	(Gewelddadige) demonstraties	Ziekenhuis/ Biolab	
		Politieke of maatschappelijke gunsten/ voordelen verkrijgen	Brandstichting	Chemische sector	
		Polarisatie tussen bevolkingsgroepen aanwakkeren	Gijzelingen/ ontvoeringen	Nucleaire sector	
		Het tot stand brengen of wijzigen van beleid of een bestuurlijk besluit	Dreigen met geweld	Openbaar vervoer	
		(Politieke) aandacht krijgen voor een situatie of standpunt	Geweldpleging (mishandeling)	Objecten vitaal	
		Publieke opinie voor zich winnen	Vernielingen	Objecten overig	
			Moord	Overige organisaties	

[6] Vanuit de verschillende mogelijkheden uit de kolommen zijn verschillende scenario's denkbaar. De mogelijkheden uit een rij horen niet noodzakelijkerwijs bij elkaar.

De **ideologische stroming** refereert naar de ideeën die de extremistische actor(en) aanhangt (aanhangen). Dit zijn de stromingen zoals beschreven in de bovenstaande inleiding. Extremistische activiteit die voortkomt uit (radicale vormen van) dierenactivisme en klimaatactivisme zijn op dit moment minder prominent en zijn geschaard onder 'Overige.'

De **samenstelling** betreft het organisatieniveau waarin de extremistische actor opereert. Geweld kan voorbereid en/of gepleegd worden door een enkel individu. We spreken dan van een eenling. Ook is het mogelijk dat er meerdere geweldplegers samenwerken in een netwerk. Tot slot kan er sprake van een groep zijn.

Een extremistische actor kan verschillende **doelen** hebben. Deze kunnen politiek gemotiveerd zijn, zoals het teweegbrengen van maatschappelijke verandering, het afdwingen van een politiek besluit, of aandacht vragen voor een bepaald standpunt. Ook kan het gaan om vergelding, angst zaaien, of het beschermen van de eigen groep of identiteit.

Een extremistische actor heeft bepaalde **middelen** om uiting te geven aan gedachtegoed. Bij het voorbereiden van, dreigen met, of het plegen van geweld valt te denken aan verschillende soorten (vuur)wapens of explosieven. Ook is het mogelijk te dreigen of gewelddadig te zijn met een voertuig, of via de cyberroute. Daarnaast kan moord of gijzeling onderdeel zijn van (dreigen met) geweldpleging. Tot slot, in extreme gevallen, kan gebruik worden gemaakt van wapens in de categorie CBRN (Chemical, Biological, Radioactive, Nuclear).

Extremisme heeft één or meerdere **targets**. Dit zijn de entiteiten waartegen de middelen worden ingezet. Dit kan gaan om bepaalde groepen in de samenleving, zoals migranten of bepaalde etnische groepen. Het kan ook gaan om evenementen, specifieke gebouwen of het openbaar vervoer. Daarnaast kan de overheid een doel zijn.

Een gewelddadige, door extremisme ingegeven actie kan **slachtoffers** ten gevolg hebben. Daarbij zijn verschillende orde groottes denkbaar, van minder dan tien tot in de honderden.

Bovenstaande bouwstenen zijn opgesteld vanuit het perspectief van de extremistische actor die centraal staat in het scenario. In sommige gevallen is het echter ook redelijkerwijs te verwachten dat door deze actor ingezette middelen reacties oproepen bij andere partijen. Deze maatschappelijke reacties zijn niet meegenomen in de bouwstenen.
In de risicoanalyse zijn twee fictieve extremismescenario's uitgewerkt op basis van een selectie van de bouwstenen uit Tabel 5. Het gaat hierbij om 'Anti-institutionele enclaves' en 'Infiltratie openbaar bestuur'.

3.3.3 Het scenario 'Anti-institutionele enclaves'

In verschillende Europese landen maken de zogenoemde "soevereinen" – burgers die zichzelf buiten de juridische kaders van de samenleving plaatsen – een snelle groei door. Naast een getalsmatige groei kent de soevereinenbeweging ook een verandering van aard: een beperkte maar groeiende groep soevereinen is bereid geweld te gebruiken bij het

verzet tegen de overheid. In dit scenario wordt een nieuwe, nog niet gesignaleerde ontwikkeling voorgesteld: soevereinen beginnen in een woonwijk een parallelle gemeenschap te vormen die zich steeds meer (formeel) aan de wet probeert te onttrekken. Hierbij wordt ook (de dreiging van) geweld ingezet om ingrijpen van bovenaf af te schrikken.

In onderstaande tabel zijn de bouwstenen genoemd waarop het geselecteerd fictieve scenario anti-institutionele enclaves gebouwd is.

Tabel 6 Bepalende bouwstenen voor het scenario 'Anti-institutionele enclaves'

Ideologische stroming	Samen-stelling	Doelen	Middelen	Targets	Aantal slachtoffers
Anti-institutioneel-extremisme	Groep	Eigen parallelle samenleving/enclave vormen	'Homevisits' en/of intimidatie	Overheid (landelijk of lokaal)	N.v.t.
		Vertrouwen in de overheid aantasten; legitimiteit van de overheid ondergraven	Dreigen met geweld		
		Een andere vorm van samenleving dan de open samenleving tot stand brengen	Brand stichting		
		Opkomen voor of beschermen van eigen groep of idealen	Vernielingen		
			Desinformatie via klassieke en sociale media		
			Geweldpleging (mishandeling)		
			Legitimiteit van de overheid ter discussie stellen en ondergraven		

3.3.3.1 Context

Omdat Nederland een democratische rechtsstaat is, staat het ieder vrij om eigen (levens)overtuigingen uit te dragen, al dan niet in groepsverband. Toch zijn er wel degelijk grenzen aan de vrijheid van meningsuiting en van vereniging. Twee belangrijke begrenzingen gaan over vreedzaamheid en over naleving van de wet. Het gebruik van of de oproep tot geweld in het uiten van een mening is niet toegestaan. Ook moeten de wettelijke autoriteiten worden gehoorzaamd. Sommige "soevereinen," burgers die zich aan de wet en aan de plichten van het burgerschap wensen te onttrekken, overschrijden op beide terreinen de grenzen van burgerlijke vrijheden. Het "soevereinisme" wordt

gekenmerkt door de afwijzing van, en verzet tegen, het gezag van de overheid, en grijpt hierbij steeds vaker naar gewelddadige methodes. Een andere kenmerkende eigenschap van deze groep is het (creatief) gebruik van de juridische theorie van het natuurrecht (*ius naturalis*), om zo met quasifilosofische onderbouwing de eigen autonomie te doen prevaleren over het staats- en burgerrecht.

3.3.3.2 Scenario: Anti-institutionele enclaves

Er is nog steeds geen sprake van een internationale, strak georganiseerde "soevereinenbeweging."Wel worden individuele soevereinen steeds assertiever in het uitdragen van hun overtuigingen. Zij voelen zich gesterkt door de wereldwijde opkomst van politici met een libertaire inslag en door breed gedragen, ideologische onvrede over de democratische staatsinrichting – zowel op rechts als op links.

Juist door deze vergrote assertiviteit, weten de soevereinen elkaar ook steeds makkelijker "offline" te vinden. In een volksbuurt begint zich op organische wijze een soevereinistische gemeenschap te vormen als vier bevriende anti-institutionele straatbewoners besluiten om op online fora hun straat aan te prijzen als een soort veilige haven voor gelijkgestemden. In de daaropvolgende jaren nemen vijf nieuwe gezinnen hun intrek in de straat, allemaal met sterk anti-institutionele opvattingen. Tegelijkertijd vertrekken verschillende originele bewoners juist, omdat zij zich vervreemd voelen van het nieuwe karakter dat de straat begint te krijgen. De soevereinistische straatbewoners blijven weliswaar in de minderheid, maar drukken sterk hun stempel op het gezicht en de stemming van de straat. Na een uitbundig straatfeest door en voor de soevereinistische bewoners en hun gasten wordt de straat (informeel) omgedoopt naar "de Vrijstraat." Hier willen de bewoners samen de droom van zelfbestuur in de praktijk (proberen te) brengen. "Natuurlijke vrijheid," gehandhaafd door burgerwachten, vormt het uitgangspunt van de kersverse gemeenschap.

Politieke vrijheid is echter niet het enige motief dat soevereinen ertoe brengt om naar elkaar toe te trekken. Twee nieuwkomers hebben recentelijk aanvaringen met de wet gehad. Eén van hen zit in een reclasseringstraject na een straf te hebben uitgezeten voor een gewapende overval, de ander wordt beschuldigd van een reeks fraudedelicten. Beiden hopen in de soevereinenstraat een frisse start te kunnen maken en de autoriteiten op afstand te houden met behulp van gelijkgestemden. Bij alle soevereinen in de straat speelt er ook een financieel motief: aangezien heffingen geen onderdeel vormen van het "natuurrecht" volgens welke de gemeenschap is ingericht, stoppen de leden collectief met het afdragen van belasting.

Als enkele deurwaarders langskomen om een auto weg te slepen van één van de schuldenaars die in de straat woont, worden zij door de burgerwacht hardhandig geweerd. Een paar dagen later komt het tot een gewelddadige confrontatie tussen politieagenten en bewoners die zich zeggen te moeten verdedigen tegen "inmenging" van buitenaf. De burgemeester doet vervolgens op de lokale televisie een beroep op de gemeenschap. Iedereen heeft volgens haar het recht op vreedzaam protest en vrijheid van vereniging, maar dat moet niet de ordehandhaving in de weg gaan zitten. Vervolgens roept zij de straat op

om de politie niet in de weg te zitten bij zijn "toekomstige activiteiten." Dit valt echter volledig verkeerd bij de informele leiders van de gemeenschap, die dit opvatten als een aantasting van hun "soevereiniteit." Na wat speurwerk op het internet concluderen sommigen van hen, op basis van een collage Engelstalige bronnen van sociale media geplukt, dat een "preventieve aanval" volgens het internationaal recht is toegestaan als een aanval van buitenaf aanstaande is. Daarom bloggen zij dat "Vrijstraters" het recht hebben zichzelf te "verdedigen" tegen de "agressie en inmenging" die de burgemeester zelf heeft aangekondigd.

De volgende nacht wordt een auto voor het huis van de burgemeester in brand gestoken, vermoedelijk door een lid van de soevereinengemeenschap. Ook wordt een molotovcocktail door een raam van het politiebureau gegooid, maar blijft de brandschade gelukkig beperkt. In een onlineverklaring op de website van "de Vrijstraat" valt te lezen dat het republiekje zich onttrekt aan de wet en goed is voorbereid om zich tegen verdere escalatie te verdedigen, maar dat het in principe alleen in vrede en autonomie verder wil leven. Het bericht krijgt bijklank van enkele duizenden zelfbenoemde soevereinen elders in Nederland, en wordt veelvuldig op sociale media in binnen- en buitenland gedeeld met de oproep dit voorbeeld te volgen. Ook enkele overheidskritische omroepen en kranten volgen de ontwikkelingen nauwgezet en vieren de "Vrijstraters" als nationale helden.

3.3.3.3 Beoordeling van impact en waarschijnlijkheid

Onderstaande tabel bevat de beoordeling van de waarschijnlijkheid en de impact van het fictieve scenario 'Anti-institutionele enclaves'.

Tabel 7 Beoordelingstabel scenario 'Anti-institutionele enclaves'

Thema	**Polarisatie, extremisme en terrorisme**
Dreigingscategorie	Extremisme
Scenario	Anti-institutionele enclaves
Scenariotoelichting	Zelfbenoemde 'soevereine' burgers vinden steeds vaker weerklank en herkenning van hun anti-institutionele sentiment bij on- en offline gelijkgestemden. In een volksbuurt geven enkele van hen praktisch uiting aan hun gedachtegoed door een 'soevereine buurt' uit te roepen. Weigering van belastingafdracht escaleert in een gewelddadige confrontatie met de politie en bedreiging van de burgemeester, waarop de soevereinen zeggen zich verder te zullen verzetten en verschansen.

Waarschijnlijkheidsbeoordeling (binnen 5 jaar)		**Toelichting**
Waarschijnlijkheid:	C	Er zijn geen concrete aanwijzingen dat anti-institutionele enclaves als in dit scenario op korte termijn zullen worden uitgeroepen en verdedigt. Dergelijke onttrekking aan centraal gezag is zeer moeilijk uitvoerbaar. Dat optreden door handhaving de beschreven escalatie van anti-institutioneel geweld én ideologie teweegbrengt, is echter wel voorstelbaar, mede vanwege de voorbeelden die betrokken "soevereinen" in het buitenland kunnen vinden.

Beoordeling gevolgen (impact)			
Veiligheidsbelang	**Criterium**	**Score**	**Toelichting**
Territoriaal	1.1 Grondgebied	A	Het grondgebied wordt zeer beperkt (in een enkele straat) ter discussie gesteld.
	1.2 Internationale positie	0	Niet van toepassing. Wel voorstelbaar dat deze episode in het buitenland wordt opgepikt en het Koninkrijk der Nederlanden in een kwaad daglicht stelt door de schijnbare 'machteloosheid' of juist de 'tirannieke reactie' van de autoriteiten.
	1.3 Informatie en digitale ruimte	0	Niet van toepassing
	1.4 Grondgebied EU en NAVO lidstaten	0	Niet van toepassing
Fysiek	2.1 Doden	0	Niet van toepassing. Wel voorstelbaar door de molotovcocktail die bij een politiebureau naar binnen wordt gegooid.
	2.2 Ernstig gewonden en chronisch zieken	0	Niet van toepassing. Wel voorstelbaar door de molotovcocktail die bij een politiebureau naar binnen wordt gegooid.
	2.3 Gebrek primaire levensbehoeften	0	Niet van toepassing
Economisch	3.1 Kosten	A	De ontruiming van de enclave, en de schade aan het politiebureau, brengt relatief bescheiden kosten met zich mee.
	3.2 Aantasting vitaliteit	0	Niet van toepassing
Ecologisch	4.1 Aantasting beschermwaardige natuur	0	Niet van toepassing
	4.2 Aantasting milieu en natuur in algemene zin	0	Niet van toepassing
Sociaal-politiek	5.1 Verstoring dagelijks leven	A	Hier gaat het niet alleen om de directe straatbewoners die een verstoring van hun dagelijks leven ondervinden, maar ook bewoners van de buurt in bredere zin. De onrust in deze straat zal tot op zekere hoogte uitstralingseffecten hebben naar buiten toe.
	5.2 Aantasting democratische rechtsstaat	A	Opzettelijke fysieke belemmering van functionarissen bij het uitoefenen van hun functie.
	5.3 Sociaal-maatschappelijke impact	C	Nederlandse burgers onttrekken zich in woord en daad aan de wet en verzetten zich gewelddadig tegen wetshandhaving. Er ontstaat discussie over de positie van de inwoners van de straat in de samenleving, wat frictie oplevert tussen soevereinen elders en grote delen van de bevolking die het gedrag afkeuren. Op de langere termijn zit het grote risico in dit scenario in *copycat*-gedrag: raken de overige duizenden soevereinen in Nederland geïnspireerd door dit voorbeeld? Zo ja, dan kan de sociaal-maatschappelijke impact fors worden.

Beoordeling gevolgen (impact)			
Veiligheidsbelang	**Criterium**	**Score**	**Toelichting**
Internationale rechtsorde	6.1 Staatssoevereiniteit, vreedzame co-existentie en vreedzame geschillenbeslechting	0	Niet van toepassing
	6.2 Mensenrechten	0	Niet van toepassing
	6.3 Multilaterale instituties en internationale regimes	0	Niet van toepassing
	6.4 Instabiliteit rondom Koninkrijk/EU	0	Niet van toepassing

3.3.4 Het scenario 'Infiltratie openbaar bestuur'

Het scenario draait om een radicale anti-establishment partij die onverdraagzame standpunten uitdraagt en politici en media bedreigt om haar beleid te laten uitvoeren. Geholpen door een slimme onlinecampagne, geld en training vanuit gelijkgestemde netwerken in het buitenland en electorale steun, weet de partij lokale verkiezingen te winnen en vanuit deze positie een krachtig netwerk van bestuurders en ambtenaren te creëren. Ze richten zich tegen de gevestigde orde en hebben lak aan bepaalde democratische normen en waarden. Radicalere fracties van de partij grijpen naar discriminatie, intimidatie en geweld om politici en specifieke bevolkingsgroepen te marginaliseren en beleid te beïnvloeden. Er ontstaan grote spanningen in de maatschappij, die vanuit het buitenland worden versterkt.

In onderstaande tabel zijn de bouwstenen genoemd waarop het geselecteerd fictieve scenario infiltratie openbaar bestuur gebouwd is.

Tabel 8 Bepalende bouwstenen voor het scenario 'Infiltratie openbaar bestuur'

Ideologische stroming	Samen-stelling	Doelen	Middelen	Targets	Aantal slachtoffers
Rechts-extremisme	Netwerk	Vertrouwen in de overheid aantasten; legitimiteit van overheid ondergraven	Angst en vijandsbeelden verspreiden	Overheid (landelijk of lokaal)	N.v.t
		Een ander politiek systeem dan de democratische rechtsstaat tot stand brengen	Bevolkingsgroepen tegen elkaar opzetten/bewust polarisatie veroorzaken	Specifieke groepen/ personen	
		Opkomen voor of beschermen van eigen groep of idealen	Legitimiteit van de overheid ter discussie stellen en ondergraven	Nederlandse maatschappij/publieke opinie	
		Politieke invloed verkrijgen	Chantage	Objecten overig	
		Polarisatie tussen bevolkingsgroepen aanwakkeren	Desinformatie via klassieke en sociale media		
		Het tot stand brengen of wijzigen van beleid of een bestuurlijk besluit	(Gewelddadige) demonstraties		
		(Politieke) aandacht krijgen voor een situatie of standpunt	Dreigen met geweld		
		Publieke opinie voor zich winnen	Intredepolitiek		

3.3.4.1 Context

In Nederland groeit in verschillende politieke kringen onvrede over de maatschappelijke koers van het land. In sommige gevallen manifesteert deze onvrede zich in methodes en uitspraken die schuren met de leidende principes van de democratische rechtsstaat. In andere gevallen leidt de onvrede zelfs tot expliciete afwijzingen van, of uitgesproken twijfel over het nut en de neutraliteit van, de instituties die de democratische rechtsstaat schagen. Zo ziet de Nederlandse Orde van Advocaten een toename aan verkiezingsvoorstellen die strijdig zijn met de rechtsstaat, en bracht de Raad van State een negatief oordeel uit over verschillende belangrijke wetsvoorstellen van de afgelopen paar jaar (NOvA, z.d.). In september 2025 werd de Raad van State vanuit het landelijke bestuur verweten politiek vooringenomen te zijn (NOS, 2025e). Deze casus laat zien dat opvattingen en voorstellen die zich ongemakkelijk verhouden tot de democratische rechtsstaat soms kunnen leiden tot openlijke confrontatie met pijlers van die rechtsstaat.

Wanneer bewegingen – van welke politieke signatuur dan ook – principes najagen die onverenigbaar zijn met de democratische

rechtsstaat en in het (lokaal) bestuur komen, kan dit, vanuit de nationale veiligheidsbelangen gezien, risico's opleveren. Zeker wanneer deze partijen vanuit het buitenland ondersteund of zelfs aangejaagd worden. De moeilijkheid zit hem in de wrijving tussen de vrijheid van meningsuiting en vrijheid van associatie aan de ene kant, en het beschermen van de democratische rechtsstaat aan de andere kant.

3.3.4.2 Scenario: Infiltratie openbaar bestuur

Na jaren van maatschappelijke spanningen voelt een grote groep burgers zich verraden, wanneer blijkt dat geen enkele partij – van middenpartijen tot voormalige traditionele flankpartijen – bereid én in staat is hun zorgen fundamenteel te adresseren. Dit beeld wordt versterkt als op enig moment een reeks *deepfakes* en *memes* de ronde gaan die de 'gewone burger' belachelijk maakt en het beeld opwekt dat een politieke elite deze 'argeloze' burger kan manipuleren. De oorsprong van dit materiaal blijft echter onduidelijk. Er ontstaat een vacuüm waarin woede en wantrouwen richting overheid en elites de boventoon voeren. Een charismatische politicus slaagt erin de onvrede van verschillende groepen samen te brengen in één gedeeld narratief. Op bijeenkomsten komen ook leden van extremistische jongerenorganisaties af. De boodschap wordt ook opgemerkt in het buitenland en de beweging krijgt steun van gelijkgestemde organisaties, die Nederland zien als frontlinie in de strijd tegen de Europese elite. Eén van de heimelijke speerpunten van deze organisaties is het ondermijnen van het Nederlandse politieke systeem door hen goedgezinde politici aan de macht te krijgen. Om hun gedachtengoed over te brengen krijgen werknemers van de Nederlandse beweging trainingen tijdens conferenties en reizen.

De beweging besluit zich vrij snel te organiseren in een politieke partij en begint rap naam te maken. Een opvallend aspect van hun opmars is de digitale aanwezigheid: op sociale media worden de boodschappen van de partij opvallend vaak gedeeld. Tijdens lokale verkiezingen blijkt dat de partijboodschap aanslaat en de resultaten zijn goed: in een handvol gemeenteraden weet men een meerderheid te verwerven. De partij valt op met campagnes met professioneel gemonteerde video's en agressieve online tactieken waarbij tegenstanders zwart worden gemaakt of gelabeld als 'anti-burger' of 'onveilig voor kinderen.' Uit onderzoek blijkt later dat in meerdere gemeentes andere partijen en lokale tegenkandidaten doelwit zijn geweest van gecoördineerde buitenlandse desinformatiecampagnes.

De gekozen vertegenwoordigers zijn voor 'ideologische verlichting en begeleiding' opvallend vaak op bezoek bij buitenlandse organisaties waar het ondermijnen van het nationaal openbaar bestuur openlijk wordt besproken in beleidsdocumenten. De partij zelf ontkent echter alle betrokkenheid bij zulke doeleindes.

Na enige tijd wordt in de gemeenten, waar de partij een meerderheid heeft, langzaam maar zeker een nieuwe, intolerante, boodschap uitgedragen. Er wordt steeds meer beleid doorgevoerd dat sluipenderwijs de uitgangspunten van het lokaal bestuur ondermijnt. Veel van deze maatregelen zijn juridisch grijs gebied. Formeel worden geen wetten overtreden, maar in de praktijk ontstaat er een cultuur van

ongrondwettelijkheid en systematisch radicalisme. Tegelijk is er internationaal applaus: sommige buitenlandse netwerken besteden veel aandacht aan het succes van de partij en de leider van de partij verschijnt in populaire podcasts.

Meerdere gemeenten waar de partij bestuurt weigeren beleidsinstructies van de overheid uit te voeren. Ze beroepen zich op lokale autonomie en het beschermen van 'de gewone Nederlander als fundament van de samenleving.' In officiële stukken wordt gesproken over 'tijdelijke opschorting' en 'praktische moeilijkheden in de uitvoering' maar intern circuleren buitenlandse instructies aan ambtenaren om actief uitvoering te blokkeren. Wanneer het Rijk aandringt op naleving, roepen lokale bestuurders van de partij en gelieerde organisaties op tot 'burgerlijke ongehoorzaamheid' en 'massale blokkades van rijkswegen en bestuursgebouwen.' Een wethouder stelt in een interview: 'Als Den Haag dit doordrukt, zal het niet bij protest blijven.' De dreiging van geweld leidt tot bestuurlijke verlamming: het provinciebestuur wordt deels bestuurd door de partij en landelijke autoriteiten durven niet te handhaven uit angst voor escalatie.

Vanuit het buitenland doen sommige sympathiserende partijleiders een beroep op landelijke politici om niet op te treden en de extremistische, obstructionistische én steeds gewelddadigere lijn van de partij te volgen. Door de extremere toon van de nieuwe partij weet de partij bij de volgende verkiezingen nationaal niet echt door te breken, maar op de bestuursniveaus daaronder is sprake van blijvende schade aan de bestuurbaarheid van Nederland. Daarnaast is er sprake van toegenomen binnenlandse sociale spanningen en polarisatie. De politieke tegenkrachten van deze nieuwe beweging vinden het onverteerbaar dat de beweging zichzelf disproportionele invloed toe-eigent via het misbruiken van bestuurlijke structuren. Tegelijkertijd zijn er ook prominente bondgenoten van de partij te vinden. Het politieke landschap blijkt te versnipperd om eendrachtig een stem tegen het nieuwe obstructionisme uit te brengen. Door het gebrek aan duidelijke veroordeling wordt deze politiek verder genormaliseerd en merken andere extremistische partijen hoeveel impact gesorteerd kan worden door het bestuur te blokkeren. Tot direct, openlijk geweld komt het (voorlopig) echter niet.

3.3.4.3 Beoordeling van impact en waarschijnlijkheid

Onderstaande tabel bevat de beoordeling van de waarschijnlijkheid en de impact van het fictieve scenario 'Infiltratie openbaar bestuur'.

Tabel 9 Beoordelingstabel scenario 'Infiltratie openbaar bestuur'

Thema	Polarisatie, extremisme en terrorisme
Dreigingscategorie	Extremisme
Scenario	Infiltratie openbaar bestuur
Scenariotoelichting	Een anti-establishment partij wordt groot in lokale gemeenten, gesteund door gelijkgestemde netwerken in het buitenland. Leden in lokaal bestuur weigeren naar de centrale overheid te luisteren, en er ontstaat frictie tussen lokaal en centraal bestuur.

Waarschijnlijkheidsbeoordeling (binnen 5 jaar)		Toelichting
Waarschijnlijkheid:	D	Standpunten die niet in lijn zijn met de rechtsstaat worden steeds meer mainstream in Nederland. In sommige gevallen worden deze (of delen hiervan) uitgedragen door actoren die zich in of dicht bij de politiek bevinden. Bovendien worden hybride dreigingen steeds actueler, waaronder ook inmenging gericht op maatschappelijke destabilisatie zoals omschreven in het scenario. Al met al worden de ontwikkelingen in het scenario zeer voorstelbaar geacht en zijn er ook al aanwijzingen dat deze zich mogelijk kunnen voltrekken.

Beoordeling gevolgen (impact)			
Veiligheidsbelang	**Criterium**	**Score**	**Toelichting**
Territoriaal	1.1 Grondgebied	0	Niet van toepassing
	1.2 Internationale positie	0	Het is mogelijk dat in een soortgelijk scenario het landsbestuur op een bepaald moment de diplomatieke banden met invloedrijke landen afbouwt. Daar is in het scenario echter geen sprake van.
	1.3 Informatie en digitale ruimte	0	Niet van toepassing
	1.4 Grondgebied EU en NAVO lidstaten	0	Niet van toepassing
Fysiek	2.1 Doden	0	Niet van toepassing, in het scenario is geen sprake van openlijk geweld.
	2.2 Ernstig gewonden en chronisch zieken	0	Niet van toepassing
	2.3 Gebrek primaire levensbehoeften	0	Niet van toepassing
Economisch	3.1 Kosten	A	Doordat bepaalde ambtenaren hun werk (deels) niet uitvoeren zullen er waarschijnlijk kosten zijn, al is het moeilijk te voorspellen hoe groot die zullen zijn.
	3.2 Aantasting vitaliteit	0	Niet van toepassing
Ecologisch	4.1 Aantasting beschermwaardige natuur	0	Niet van toepassing
	4.2 Aantasting milieu en natuur in algemene zin	0	Niet van toepassing
Sociaal-politiek	5.1 Verstoring dagelijks leven	0	Niet van toepassing. Mocht de dreiging van de wethouder uit het scenario werkelijkheid worden, dan is het mogelijk dat het dagelijks leven verstoord gaat worden. Hier is echter geen sprake van in het scenario.
	5.2 Aantasting democratische rechtsstaat	C	Lokaal ernstige aantasting van vrijheden en openbaar bestuur. Daarnaast is er sprake van moedwillig handelen van buitenlandse actoren.

Beoordeling gevolgen (impact)			
Veiligheidsbelang	**Criterium**	**Score**	**Toelichting**
	5.3 Sociaal-maatschappelijke impact	C	Grote mate van polarisatie tussen voorstanders en tegenstanders van de radicalere koers, en daaropvolgende uitsluiting
Internationale rechtsorde	6.1 Staatssoevereiniteit, vreedzame co-existentie en vreedzame geschillenbeslechting	0	Niet van toepassing.
	6.2 Mensenrechten	0	Niet van toepassing.
	6.3 Multilaterale instituties en internationale regimes	0	Niet van toepassing.
	6.4 Instabiliteit rondom Koninkrijk/EU	0	Niet van toepassing.

3.3.5 Beschouwing Extremisme

In beide scenario's wordt de 'glijdende schaal' van extremistische politiek uitgelicht. Beide scenario's beginnen met een situatie die niet in strijd is met de democratische rechtsorde. Het eerste scenario gaat aanvankelijk over families die naar een buurt van gelijkgestemden verhuizen, het tweede over een lokale politieke beweging met radicale standpunten die volledig beschermd zijn onder de vrijheid van meningsuiting. Sluipenderwijs verergert de situatie in beide gevallen, zodat uiteindelijk sprake is van aantasting van de nationale veiligheid zoals gedefinieerd in de zes veiligheidsbelangen. De 'soevereinenstraat' begint zich in het eerste scenario op enig moment actief te verzetten tegen ordehandhavers, terwijl het radicale standpunt van de beweging in het tweede scenario uiteindelijk omslaat naar een extremistisch standpunt en actieve sabotage van het bestuur. Beide scenario's lichten op deze manier een vergelijkbaar probleem uit, maar op subtiel verschillende wijze: waar en hoe zou moeten worden ingegrepen, en op welke gronden?

Beide casussen gaan over de groeiende onvrede van onderop over 'de (bestuurlijke) elite,' maar verkennen elk een ander aspect van die onvrede. Het scenario over enclavevorming gaat over een maatschappelijke tegenreactie, het scenario over de anti-establishmentbeweging gaat over een politieke tegenreactie. De wind van 'volk-versus-elite' die vanuit verschillende politieke windrichtingen door Nederland raast, draagt bij aan een steeds breder gedeelde afwijzing van de gevestigde (rechts)orde. Internationale ontwikkelingen kunnen de spanning tussen radicale politiek en de bestaande rechtsorde verder op het spits drijven. De onthullingen rondom het internationale netwerk van Jeffrey Epstein kunnen bijvoorbeeld in de toekomst bijdragen aan een breder gedeeld gevoel dat de 'spelregels' van de liberale rechtsorde oneerlijk zijn en niet gelden voor de 'elite.'

In beide scenario's is dan ook sprake van directe inspiratie en invloed vanuit het buitenland. De soevereinen van het eerste scenario laten zich inspireren door buitenlandse sociale mediacontent op het gebied van internationaal recht, terwijl de beweging van het tweede scenario zich,

naast sociale media, ook bedient van buitenlandse politieke steun(betuigingen). Hierdoor rijst een tweede vraag of dilemma op: wanneer is invloed of inspiratie legitiem en wanneer is het een geval van ongewenste beïnvloeding? Voor buitenlandse invloed op de Nederlandse politiek geldt dat dit in wezen van alle tijden is: aanverwante politieke bewegingen zoeken elkaar op, over landsgrenzen heen. Eén van de vragen die de scenario's oproepen is wanneer inmenging 'ongewenst' is en waar die ongewenste eigenschappen dan precies in schuilen (Houtkamp et al, 2024).

Beide scenario's vestigen ten slotte de aandacht op wat de tekst van de scenario's *niet* beschrijft; op het punt waar de tekst ophoudt. Twee vormen van escalatie zijn zeer makkelijk voorstelbaar in het vervolg op deze scenario's, die de impactscore significant zouden verhogen. Ten eerste zouden allebei de scenario's in een veel gewelddadigere afloop kunnen resulteren. In het scenario over de enclave vielen uiteindelijk geen gewonden, maar dit is evenwel goed voorstelbaar, gezien de molotovcocktail. In het scenario over de anti-establishmentbeweging houdt het scenario expliciet op bij geweld, alhoewel dit een logische vervolgstap is, gezien de dreigementen vanuit de beweging. Op deze manier wordt duidelijk gemaakt dat gewelddadig en niet-gewelddadig extremisme niet een politiek van verschillende aard is. Ten tweede ligt in beide scenario's het gevaar van copycatgedrag op de loer. De anti-establishmentbeweging slaagt erin zijn zin door te drukken door zand in de bestuurlijke machine te strooien, waardoor ook in het vervolg de drempel lager wordt (en de effectieve methodes duidelijker) voor andere partijen en bewegingen om zo ook buitenproportionele invloed uit te oefenen. In het geval van de 'soevereinenstraat' kan zelfs worden gesteld dat imitatiegedrag het *voornaamste* veiligheidsrisico is. Bij de afloop van het scenario staat beschreven hoe de straatbewoners als een soort helden beschouwd worden in sommige kringen in Nederland en Europa. Het is relatief eenvoudig om in één straat de orde te herstellen, maar wat als andere straten in andere steden met vergelijkbare problematiek te maken krijgen? Wat als het niet om een straat gaat maar een hele woonwijk?

3.4 Dreigingscategorie Terrorisme

Het ANV hanteert de volgende definitie van terrorisme: '*het uit ideologische motieven (voorbereiden van het) plegen van op mensenlevens gericht geweld of het veroorzaken van maatschappij-ontwrichtende schade, met als doel (een deel van) de bevolking ernstige vrees aan te jagen, maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen en/of politieke besluitvorming te beïnvloeden*' (AIVD, z.d.-d). Terrorisme onderscheidt zich van extremisme in het feit dat terroristische daden een maatschappij-ontwrichtend effect hebben (AIVD, z.d.-e). Hoewel dit onderscheid in de praktijk niet altijd even eenduidig is te ontwaren, en de maatschappelijke impact van politiek geweld niet altijd onmiddellijk te ontwaren is, geeft dit onderscheid aan dat er een verschil zit in de grootte van de impact van de twee fenomenen.
Terrorisme kent in Nederland dezelfde hoofdstromingen als extremisme, en deze zullen hier dus niet opnieuw behandeld worden. Er is echter sprake van meer of minder waarschijnlijke bronnen van terroristisch

geweld. Vanuit welke ideologische hoek de grootste terroristische dreiging komt varieert door de tijd heen.

3.4.1 Relevante ontwikkelingen

Op het moment van schrijven kent Nederland voornamelijk terroristische dreigingen die voortkomen uit rechts-extremisme en islamitisch extremisme, namelijk rechts terrorisme en jihadistisch terrorisme. In de afgelopen jaren waren de meeste gepleegde of verijdelde aanslagen toe te schrijven aan deze twee stromingen (NCTV, 2025; en bijvoorbeeld NOS, 2019; NOS, 2018; NOS, 2022). In 2024 concludeerde de AIVD dat de dreiging van een jihadistische aanslag was toegenomen ten opzichte van het jaar daarvoor en dat een rechts-terroristische aanslag 'voorstelbaar' was (AIVD, 2025b). De prominentie van deze ideologische stromingen in het nationale dreigingsbeeld rondom terrorisme wil echter niet zeggen dat aanslagen vanuit andere hoeken, waaronder ook het nihilisme of 'niet-ideologische' terrorisme (NCTV, z.d.-e), onvoorstelbaar zijn. Wel zijn deze op dit moment minder waarschijnlijk (NCTV, 2025).

Bij zowel rechtsterrorisme als jihadistisch terrorisme valt een opmerkelijke verjonging van het dadersprofiel te constateren. Jongeren radicaliseren vaak in online omgevingen, waar, in het geval van rechts-terroristische groeperingen zoals The Base, ook schokkende *content* wordt gedeeld om potentiële rekruten psychologisch af te stompen en voor te bereiden op actieve geweldpleging (AIVD, 2025b; NCTV, 2025). Bij jihadistisch terrorisme zien we daarnaast dat een groot deel van de in Nederland actieve actoren nieuw gerekruteerd is: oudgedienden zijn in veel gevallen vervangen door nieuwe leden, die online ISIS-propaganda tot zich nemen (NCTV, z.d.-c). In alle vormen van terrorisme zien we dat een sterk vergrote dreiging uitgaat van geïsoleerde individuen in plaats van hechte groepen of netwerken: de Rijksoverheid spreekt van de 'individualisering van terrorisme' (Rijksoverheid, 2025).

De vergrote dreiging die uitgaat van individuen neemt echter niet weg dat gemeenschap(sgevoel) nog steeds een aanzienlijke rol speelt in de rekrutering van vatbare personen voor terroristische doeleinden. Tot op zekere hoogte is hier dan ook sprake van een versterkende werking: juist door sociale isolatie en het gemis van een traditionele gemeenschap, zoeken mensen hun toevlucht in kunstmatige (online) gemeenschappen zoals de *manosphere* of het wereldwijde kalifaat.

Ten slotte bedienen ook statelijke actoren zich in toenemende mate van geweld dat een terroristisch karakter kan hebben. Hybride conflictvoering is hierbij niet alleen gericht op strategische doelen en het op afstand beïnvloeden van besluitvorming, maar treft potentieel ook de burgerbevolking op een fysieke wijze (ANV, 2022b). Voorbeelden zijn hybride activiteiten van Rusland in Polen en Litouwen, waarbij hele commerciële complexen in brand werden gestoken en een treinspoor werd vernield. De regeringen van deze landen bestempelden dit als 'staatsterrorisme,' omdat de activiteiten deels als doel hebben om angst te zaaien in de bredere samenleving, zonder directe strategische of militaire doelwitten (NOS, 2025c).

3.4.2 *Bouwstenen*

Binnen de dreigingscategorie 'Terrorisme' zijn er verschillende factoren die van invloed zijn op de ernst van de dreiging. Deze bouwstenen zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 10 Bouwstenen 'Terrorisme'[7]

Extremistische stroming	Samen-stelling	Doelen	Middelen	Targets	Aantal slachtoffers
Links-extremisme	Eenling	Vergelding	Moord	Overheid	Geen (mislukte aanslag)
Rechts-extremisme	Groep	Angst zaaien	Gijzelingen/ ontvoeringen	Religieuze of etnische groepen	<10
Jihadisme	Netwerk	Maatschappelijke verandering teweeg brengen	Meedoen aan gewapende strijd in conflictgebied	Migranten (inclusief asielzoekers, statushouders, etc.)	<50
Dierenrechten extremisme		Beschermen eigen groep of identiteit	Aanslag(en) – explosief	Specifieke groepen/ personen	<100
Klimaat extremisme		(Politieke) aandacht krijgen voor een situatie of standpunt	Aanslag(en) – wapens	Publieksevenementen	<300
Anti-overheidsextremisme		Afdwingen (politiek) besluit	Aanslag(en) – voertuig(en)	Ziekenhuis/ biolab	>300
Overig extremisme		Overig	Aanslag(en) – cyber	Chemische sector	
			Aanslag(en) – CBRN	Nucleaire sector	
			Aanslag(en) – brandstichting	Openbaar vervoer	
				Objecten vitaal	
				Objecten overig	
				Overige organisaties	
				Aspecifieke targets	

De **actor** refereert naar de stroming die de aanslagpleger(s) aanhangen. Deze zijn de stromingen zoals beschreven in de inleiding van het hoofdstuk over extremisme, waar dierenactivisme en klimaatactivisme zijn losgetrokken van linksextremisme. Voor deze optie is gekozen omdat niet alle dieren- en klimaatactivisten ook links zijn.

De **samenstelling** betreft het organisatieniveau waarin de actor opereert. Een aanslag kan voorbereid en gepleegd worden door een enkel individu. We spreken dan van een eenling. Ook is het mogelijk dat terrorisme in een groep wordt voorbereid en gepleegd, of in een losser netwerk van wisselende samenstelling. Afhankelijk van de casus kan het onderscheid meer of minder duidelijk zijn, wanneer bijvoorbeeld een individu door een netwerk wordt geïnspireerd maar niet operationeel bijgestaan.

[7] Vanuit de verschillende mogelijkheden uit de kolommen zijn verschillende scenario's denkbaar. De mogelijkheden uit een rij horen niet noodzakelijkerwijs bij elkaar.

Een actor kan verschillende **doelen** hebben met een aanslag. Deze kunnen politiek gemotiveerd zijn, zoals het teweegbrengen van maatschappelijke verandering, het afdwingen van een politiek besluit, of aandacht vragen voor een bepaald standpunt. Ook kan het gaan om vergelding, angst zaaien, of het beschermen van de eigen groep of identiteit.

Een actor heeft bepaalde **middelen** om een aanslag te plegen. Te denken valt aan verschillende soorten (vuur)wapens of explosieven. Ook is het mogelijk een aanslag te plegen met een voertuig, of via de cyberroute. Daarnaast kan moord of gijzeling onderdeel zijn van een aanslag. Tot slot, in extreme gevallen, kan men gebruik maken van wapens in de categorie CBRN (Chemisch, Biologisch, Radiologisch, Nucleair).

Een aanslag heeft één or meerdere **targets**. Dit zijn de entiteiten waartegen de middelen worden ingezet. Dit kan gaan om bepaalde groepen in de samenleving, zoals migranten of bepaalde etnische groepen. Het kan ook gaan om evenementen, specifieke gebouwen of het openbaar vervoer. Daarnaast kan de overheid een doel zijn.

Een aanslag kan een **aantal slachtoffers** hebben. Daarbij zijn verschillende orde groottes denkbaar, van minder dan tien tot in de honderden.

Bovenstaande bouwstenen zijn opgesteld vanuit het perspectief van de extremistische actor die centraal staat in het scenario. In sommige gevallen is het echter ook redelijkerwijs te verwachten dat door deze actor ingezette middelen reacties oproepen bij andere partijen. Deze maatschappelijke reacties zijn niet meegenomen in de bouwstenen.

In de risicoanalyse zijn twee fictieve terrorismescenario's uitgewerkt op basis van een selectie van de bouwstenen uit Tabel 10. Het gaat hierbij om 'geweldsescalatie rechtsextremisme' en 'meervoudige jihadistische terroristische aanslag'. Hierbij vormen de scenario's een escalatie ten opzichte van elkaar langs twee assen: de samenstelling van de daders (éénling en groep) alsmede de omvang van de aanslag qua aantal slachtoffers.

3.4.3 Het scenario 'Rechts terrorisme'

In het scenario 'Rechts terrorisme' wordt een zeer gewelddadig maar populair MMORPG (*massively multiplayer online roleplaying game*) videospel uitgebracht, waarna deze snel de spil wordt van een kleine maar hechte onlinegemeenschap, verbonden door rechtsextremistische ideeën. Via codetaal spreken de jonge gamers zich uit voor aspecten van de in de videogame geschetste samenleving, die oorspronkelijk was bedoeld als dystopische fictie. De complottheorieën die op toegewijde chatkanalen rondgaan worden steeds extremer, totdat een lid van deze gemeenschap besluit om "het recht in eigen hand te nemen" met een dodelijke aanval op een asielzoekerscentrum.

In onderstaande tabel zijn de bouwstenen genoemd waarop het geselecteerd fictieve scenario rechts terrorisme gebouwd is.

Tabel 11 Bepalende bouwstenen voor het scenario 'Rechts terrorisme'

Extremistische stroming	Samen-stelling	Doelen	Middelen	Targets	Aantal slachtoffers
Rechts-extremisme	Eenling	Maatschappelijke verandering teweeg brengen	Aanslag(en) – brandstichting	Overheid	<50
		Beschermen eigen groep of identiteit	Moord	Religieuze of etnische groepen	
		(Politieke) aandacht krijgen voor een situatie of standpunt		Migranten (inclusief asielzoekers, statushouders, etc.)	

3.4.3.1 Context

Radicalisering in rechtse hoek is een groeiend probleem in Nederland waar al in verscheidene onderzoeksrapporten aandacht op is gevestigd (zie bijvoorbeeld AIVD, "Een web van haat" (2025)). Online fora en digitale communicatiekanalen spelen al lange tijd een sleutelrol in het bijeenbrengen en laten uitwisselen van ideeën van burgers met rechtsextremistische neigingen. Ook videogames in het bijzonder faciliteren de samenkomst van extreemrechtse individuen door een kant-en-klare onlinegemeenschap te bieden, inclusief eigen taal en symboliek, toegewijde chatrooms en een *matchmaking* proces dat geografisch verspreide individuen met gedeelde interesses (het spel) samenbrengt. Binnen de onlinegemeenschappen die zo gecreëerd worden, is er weinig tot geen weerspraak, waardoor het gevaar van extreme "bubbelvorming" bestaat, terwijl de anonimiteit een extra stimulans biedt om steeds radicalere uitspraken te doen. Tegelijkertijd winnen illiberale sentimenten – negatieve ideeën over bijvoorbeeld de rechtsstaat en de bescherming van minderheden – en complottheorieën over de gehele linie aan kracht en legitimiteit door de electorale successen van radicale en extremistische politieke partijen in westerse landen die sommige van deze complottheorieën openlijk lijken te omarmen.

3.4.3.2 Scenario: Rechts terrorisme

Als de videogame *The Truth Shall Set You Free* op de markt verschijnt, wordt deze al snel gehuldigd als een weergaloos commercieel en artistiek succes. De fictieve wereld van *The Truth* – zoals de afkorting in besprekingen luidt – is een repressieve en illiberale versie van een anonieme West-Europese samenleving. In de game kunnen miljoenen spelers inloggen en in de huid kruipen van een inwoner van deze dystopische maatschappij. Aan het begin van het spel kiezen spelers een kant: hun karakter dient ofwel "het Regime" ofwel "het Verzet." Als de speler voor het Regime kiest, krijgt die verschillende opdrachten om de repressieve staat bij te staan en om het ondergrondse (liberale) verzet op te sporen en aan te vallen.

Ondanks de dystopische invalshoek van het spel spreekt een groep gamers onderling juist waardering uit, zowel online als offline, voor de maatschappij die in *The Truth* wordt neergezet. Dat geldt zeker ook voor acht Nederlandse gamers die elkaar in het spel hebben ontmoet. Twee

van hen hebben via bekende videogamekanalen een onlinegemeenschap opgezet via welke zij uiteindelijk de rest "werven." Zodra een nieuw lid is toegetreden, begeeft de communicatie zich naar een beter versleuteld communicatiemedium. De acht gamers hadden voor hun ontmoeting al radicale ideeën, maar deze worden nog extremer door de onderlinge sociale dynamiek.

Door de voltooiing van co-operatieve missies en via de versleutelde chats ontstaat er een intens gevoel van broederschap en gedeelde waarden tussen de acht gamers. De oudste van hen (alias "Gr0teZq"), in zijn dagelijks leven een publicist voor een radicaalrechts medium, verkrijgt door zijn taalvaardigheid en senioriteit een zekere morele autoriteit binnen de onlinegemeenschap. Er ontstaat een groepsdynamiek waarbij de jongere gamers telkens tot extremere woorden en extremere virtuele daden overgaan om de goedkeuring van "Gr0teZq" te verdienen. Waar de gesprekken in het begin bijvoorbeeld gingen over de gekleurdheid van het nieuws op tv, gaan ze later over een wereldwijd complot om gedachten te beheersen. Alle samenlevingen berusten uiteindelijk op geweld, zo vinden zij, en liberale samenlevingen zijn uniek in hun ontkenning van deze ultieme "waarheid" – precies die "*truth*" die de videogame aan zijn publiek zou proberen over te brengen. Op online fora beginnen sommigen van hen deze opruiende boodschap actief te verspreiden.

De situatie escaleert wanneer "Gr0teZq" een artikel deelt (van het medium waarvoor hij zelf werkzaam is) waarin een migratiewetsvoorstel van de Europese Commissie wordt aangevallen. Het voorstel wordt in het artikel getypeerd als een frontale aanval op de oorspronkelijke bevolking van westerse naties. Met deze actie zou de Commissie zichzelf hebben getoond als het brein achter een wereldwijd complot om witte mannen te onderwerpen aan de dictaten van migranten en feministen.

Gedreven door het verlangen om erkenning te krijgen van "Gr0teZq" gaat één van de jongste leden (alias "m_a_nny88") over tot offline geweld. In het holst van de nacht begeeft de vijftienjarige "m_a_nny88" zich naar een asielzoekerscentrum, waar hij brand sticht met benzine. Hij blijft op de plaats-delict en geeft zich over aan de politie. Het idee van de overgave is om een punt te maken: tijdens en na zijn arrestatie blijft hij roepen dat hij toch volgens het jeugdstrafrecht zal worden berecht, hetgeen alleen maar bewijs zou zijn voor de verslapping van de maatschappij. De daden en woorden van "m_a_nny88" – onder andere in het manifest dat hij vlak voor de aanslag publiceert – maken hem onmiddellijk een beroemdheid en "martelaar" in extreemrechtse kringen. Bij de brand komen vier asielzoekers om het leven en raken twaalf (zwaar)gewond. De aanslag zorgt onmiddellijk voor een verdere polarisatie van het maatschappelijk debat en voor grote sociaalmaatschappelijke consternatie, tot gevoelens van angst onder asielzoekers en gesterkte gevoelens van ressentiment bij anderen.

3.4.3.3 Beoordeling van impact en waarschijnlijkheid

Onderstaande tabel bevat de beoordeling van de waarschijnlijkheid en de impact van het fictieve scenario 'Rechts terrorisme'.

Tabel 12 Beoordelingstabel scenario 'Rechts terrorisme'

Thema	**Polarisatie, extremisme en terrorisme**
Dreigingscategorie	Terrorisme
Scenario	Rechts terrorisme
Scenariotoelichting	Via een gewelddadig en populair online videospel, met diverse bijbehorende chatkanalen, wordt een klein netwerk van rechtsextremistische jongeren snel hechter en radicaler. Zij brengen elkaar tot steeds extremere complottheorieën, waarop één van hen overgaat tot een dodelijke aanslag op een asielzoekerscentrum.

Waarschijnlijkheidsbeoordeling (binnen 5 jaar)		**Toelichting**
Waarschijnlijkheid:	D-hoog	Er zijn meerdere aanwijzingen dat dit scenario zich voor kan doen, inclusief geweldsincidenten tegen de komst van azc's en de groeiende dreiging van rechts terrorisme.

Beoordeling gevolgen (impact)			
Veiligheidsbelang	**Criterium**	**Score**	**Toelichting**
Territoriaal	1.1 Grondgebied	0	Niet van toepassing.
	1.2 Internationale positie	0	Niet van toepassing.
	1.3 Informatie en digitale ruimte	0	Niet van toepassing.
	1.4 Grondgebied EU en NAVO lidstaten	0	Niet van toepassing.
Fysiek	2.1 Doden	A	Er komen vier asielzoekers om het leven bij de aanslag.
	2.2 Ernstig gewonden en chronisch zieken	B	Bij de aanslag zelf raken twaalf mensen (zwaar)gewond. Het scenario kan eventueel tot grotere aantallen gewonden leiden door de gewelddadige polarisatie die het teweegbrengt.
	2.3 Gebrek primaire levensbehoeften	A	De asielzoekers verliezen tijdelijk hun toegang tot onderdak door het afbranden van het centrum.
Economisch	3.1 Kosten	A	Met het herstellen van de schade en het inschakelen van hulpdiensten gaan (bescheiden) kosten gemoeid.
	3.2 Aantasting vitaliteit	0	Niet van toepassing.
Ecologisch	4.1 Aantasting beschermwaardige natuur	0	Niet van toepassing.
	4.2 Aantasting milieu en natuur in algemene zin	0	Niet van toepassing.
Sociaal-politiek	5.1 Verstoring dagelijks leven	0	Niet van toepassing.
	5.2 Aantasting democratische rechtsstaat	0	Niet van toepassing.
	5.3 Sociaal-maatschappelijke impact	C	Het sociaalmaatschappelijke en politieke debat staat al op scherp; deze aanslag verhardt de polarisatie en zorgt voor (wederzijdse) angst,

Beoordeling gevolgen (impact)			
Veiligheidsbelang	**Criterium**	**Score**	**Toelichting**
			woede en afkeer onder significante delen van de bevolking.
Internationale rechtsorde	6.1 Staatssoevereiniteit, vreedzame co-existentie en vreedzame geschillenbeslechting	0	Niet van toepassing.
	6.2 Mensenrechten	0	Niet van toepassing.
	6.3 Multilaterale instituties en internationale regimes	0	Niet van toepassing.
	6.4 Instabiliteit rondom Koninkrijk/EU	0	Niet van toepassing.

3.4.4 *Het scenario 'Meervoudige jihadistische aanslag'*

Tijdens een groot stadsfeest vindt een meervoudige aanslag plaats. Direct na de aanslag volgt een klopjacht met kortdurende lockdowns. Ook polariseert de samenleving wanneer blijkt dat een deel van de aanslagplegers een migratieachtergrond had en de aanslag islamitisch geïnspireerd is.

In onderstaande tabel zijn de bouwstenen genoemd waarop het geselecteerd fictieve scenario meervoudige jihadistische terroristische aanslag gebouwd is.

Tabel 13 Bepalende bouwstenen voor het scenario meervoudige jihadistische terroristische aanslag

Extremistische stroming	Samen-stelling	Doelen	Middelen	Targets	Aantal slachtoffers
Jihadisme	Netwerk	Vergelding	Aanslag(en) – explosief	Religieuze of etnische groepen	<300
		Angst zaaien	Aanslag(en) – wapens	Publieksevenementen	
		(Politieke) aandacht krijgen voor een situatie of standpunt	Moord	Openbaar vervoer	
		Maatschappelijke verandering teweeg brengen			

3.4.4.1 Context

De dreiging van een (meervoudige) jihadistische aanslag blijft aanwezig in Nederland. Er worden nog steeds aanslagen gepleegd in Europa, en de AIVD weet elk jaar enkele aanslagen te verijdelen. Het vaakst gaat dit om de dreiging van aanhangers van terroristische organisaties (AIVD, 2025b). Veelal zijn dit kleinere aanslagen, uitgevoerd door éénlingen, maar het blijft mogelijk dat er een grotere jihadistische aanslag plaatsvindt in Nederland.

Dat de plegers van dit soort aanslagen vaak zeggen te handelen uit naam van buitenlandse terroristische organisaties, wil niet zeggen dat ze

daar ook altijd door worden aangestuurd. Het tegendeel is veelal waar. Directe aansturing door een terroristische organisatie is echter wel degelijk mogelijk, zoals het geval is in onderstaand scenario. Dit gaat dan waarschijnlijk om grotere, gecoördineerde aanslagen, die de autoriteiten makkelijker kunnen verijdelen, maar waarvan ook de impact groter is. Te denken valt aan de verijdelde aanval op een Taylor Swift concert in Wenen in 2024 (Evans, 2025).

De geselecteerde doelen hebben vaak symbolische waarde of worden uitgekozen voor maximale media-aandacht. Het kan dan gaan om Joodse of Israëlische doelen, om grote evenementen, of om personen die worden beschuldigd van ontheiliging van de islam (AIVD, 2025b). Impactvolle aanslagen in Europa vonden meestal plaats bij evenementen of drukke plekken, bijvoorbeeld bij kerstmarkten in Duitsland, op treinstations, op La Rambla in Barcelona in 2017, en een stadsfeest in Duitsland in 2024. In het onderstaande scenario gaat het ook om een groot stadsfeest.

De motivatie voor een jihadistische aanslag is vaak gerelateerd aan percepties van de relatie tussen het Midden-Oosten en het Westen. De situatie in Gaza is bijvoorbeeld al langer, maar zeker sinds 2023, een belangrijk motief dat wordt aangehaald in verklaringen van terroristische organisaties (Europol, 2025).

De daders zijn vaak jong, zelfs vaak jonger dan twintig, en bezig met identiteitsvorming. Het zijn veelal mannen. Tegenwoordig is het steeds gebruikelijker dat zij online zijn geradicaliseerd. Zij komen online in aanraking met propaganda en komen daardoor terecht in jihadistische groepen en chats (Europol, 2025). Fysieke netwerken zijn tegenwoordig zeldzamer, maar het risico blijft bestaan dat zij ontstaan en een aanslag plegen (AIVD, 2025b).

3.4.4.2 Scenario: Meervoudige jihadistische aanslag

Een middelgrote stad viert haar jubileum met een groots festival. Op diverse pleintjes zijn podia opgetuigd en vieren mensen feest. Het is druk in het centrum. De festiviteiten worden rond vijf uur ’s middags echter ruw opgeschud wanneer er bij diverse podia bommen afgaan. Er ontstaat grote paniek, maar door de drukte komen mensen moeilijk weg en ontstaat er chaos en verdrukking.

Al snel blijkt dat er bij het lokale treinstation ook een aantal mannen met automatische vuurwapens op de reizigers, voornamelijk bezoekers van het festival en forenzen, aan het schieten zijn. De politie is snel ter plaatse, al in de stad vanwege het festival, en weet enkele van de schutters uit te schakelen. Eén agent raakt daarbij gewond, maar overleeft de confrontatie. Wel weten drie schutters te ontkomen.

Over de verschillende locaties zijn er tientallen doden en een veelvoud aan gewonden. Onder de gewonden zitten ook slachtoffers die hun letsel hebben opgelopen tijdens het vluchten. Het blijkt al snel dat de verantwoordelijken voor de bomaanslagen bij de bomontploffingen zijn omgekomen.

Een klopjacht van enkele dagen volgt echter op de drie ontkomen schutters. Als onderdeel van deze klopjacht en uit vrees voor verdere geweldpleging door de daders, vinden op verschillende plekken kortdurende 'lockdowns' plaats waarbij onder andere het openbaar vervoer wordt stilgelegd en mensen worden opgeroepen om thuis te blijven. Op sociale media worden in de tussentijd meerdere dreigementen geuit over verdere aanslagen, waarvan niet direct duidelijk is hoe geloofwaardig ze zijn. Een school en synagoge worden expliciet genoemd als doelwit. De aanslag zelf wordt snel opgeëist door een terroristische organisatie als vergelding voor westers imperialisme in het Midden-Oosten en historische steun aan Israël.

Het blijkt dat een deel van de daders een migratieachtergrond heeft. Daardoor laait het migratie- en integratiedebat op. Mensen met een migratieachtergrond worden op straat lastiggevallen, en in sommige extremere gevallen zelfs onterecht beschuldigd betrokken te zijn bij de aanslag. Zolang de daders nog niet opgepakt zijn, is er in sommige delen van de Nederlandse samenleving veel wantrouwen richting de islamitische gemeenschap.

Op basis van getuigen en beveiligingsbeelden worden een week na de aanslag drie jongemannen opgepakt die zijn geïdentificeerd als de ontkomen schutters op het station. Een uitgebreid onderzoek volgt. Hieruit blijkt dat de opgepakte jongemannen allemaal in contact stonden met een terroristisch netwerk dat banden heeft met een internationale jihadistische terroristische organisatie. Uit chatgesprekken op in beslag genomen telefoons blijkt dat de aanslag is uitgevoerd in opdracht van deze organisatie. De terroristische organisatie heeft de jongemannen via tussenpersonen tevens voorzien van uitgebreide instructies, vuurwapens en financiële middelen. Er bestaat een sterk vermoeden dat één van de jongemannen, die pas sinds zeer recent in Nederland verblijft en niet de Nederlandse nationaliteit bezit, door de terroristische organisatie als '*operative*' naar Nederland is gestuurd om hier te assisteren bij het voorbereiden van de aanslag. Dat wordt bekend gemaakt door de veiligheidsdiensten na onderzoek. De andere jongemannen, waarvan een deel een migratieachtergrond heeft, en een deel niet, zijn in Nederland geboren en getogen, maar geradicaliseerd via sociale media, waar actief geronseld wordt. De terroristische organisatie heeft ingespeeld op hun gevoelens van uitsluiting en doelloosheid.

Direct na de aanslag barst het los op sociale media. Het wantrouwen richting de islam en islamitische gemeenschap in Nederland stijgt. Direct na de aanslag volgen islamofobe sociale mediaberichten van burgers en politici. Sommige politici gooien olie op het vuur door de gebeurtenis te gebruiken voor hun politieke agenda's over migratie en integratie. Er laait een discussie op over de vermeende incompatibiliteit van islam en de westerse samenleving. In de weken na de aanslag volgen islamofobe rellen, zoals Koranverbrandingen en andere haatincidenten. Het migratiedebat verhardt ook verder. Er rijzen stemmen op dat moslims die naar Nederland immigreren een gevaar voor de samenleving vormen. Als gevolg van de verharde debatten groeit de angst onder de islamitische gemeenschap in Nederland, deels in reactie op de vijandschap richting moslims die nu leeft onder flinke delen van de bevolking. De aanslag is een omslagpunt in het culturele en

maatschappelijke discours, die veel sterker antirechtstatelijk wordt. De roep om ongegeneerde discriminatie groeit aanzienlijk in de jaren erna.

Ook laait de discussie over de houding die Nederland in moet nemen tegenover het Midden-Oosten verder op. Eén kamp beargumenteert dat er geen westers imperialisme is geweest, en dat de aanslag maar weer laat zien dat jihadistisch terrorisme hard onderdrukt moet worden. Het andere kamp keurt de aanslag af, maar meent dat het Westen zich inderdaad onbehoorlijk heeft gedragen in het Midden-Oosten; zij zien Irak, Afghanistan en Gaza als directe aanleidingen voor de aanslag.

3.4.4.3 Beoordeling van impact en waarschijnlijkheid

Onderstaande tabel bevat de beoordeling van de waarschijnlijkheid en de impact van het fictieve scenario 'Meervoudige jihadistische terroristische aanslag'.

Tabel 14 Beoordelingstabel scenario 'Meervoudige jihadistische terroristische aanslag'

Thema	**Polarisatie, extremisme en terrorisme**
Dreigingscategorie	Terrorisme
Scenario	Meervoudige jihadistische terroristische aanslag
Scenariotoelichting	Er vinden twee aanslagen tegelijkertijd plaats tijdens een groot stadsfeest, gecoördineerd door aanhangers van een terroristische organisatie. Vanwege de migratieachtergrond van een deel van de aanslagplegers verhardt het migratiedebat in Nederland en polariseert de samenleving verder.

Waarschijnlijkheidsbeoordeling (binnen 5 jaar)		**Toelichting**
Waarschijnlijkheid:	C	Het scenario is voorstelbaar, gezien soortgelijke aanslagen worden gepland en zijn voorgekomen in verschillende landen. Ze worden echter meestal verijdeld, gezien de grote mate van planning die nodig is, waardoor aankomende aanslagen snel op de radar worden gezet van veiligheidsdiensten.

Beoordeling gevolgen (impact)			
Veiligheidsbelang	**Criterium**	**Score**	**Toelichting**
Territoriaal	1.1 Grondgebied	0	Niet van toepassing
	1.2 Internationale positie	A	Er is in het scenario sprake van een gewelddadige actie door een (deels) buitenlandse actor op Nederlands grondgebied. Er kan sprake zijn van een tijdelijke afname in reisverkeer in en naar Nederland als gevolg van angst, maar dit wordt in het scenario niet beschreven.
	1.3 Informatie en digitale ruimte	0	Niet van toepassing
	1.4 Grondgebied EU en NAVO lidstaten	0	Niet van toepassing

Beoordeling gevolgen (impact)			
Veiligheidsbelang	**Criterium**	**Score**	**Toelichting**
Fysiek	2.1 Doden	B	Het gaat om enkele tientallen doden in het scenario.
	2.2 Ernstig gewonden en chronisch zieken	C	Er vallen enkele honderden gewonden. Naast gewonden door de aanslag en het gedrang, houden sommige mensen ook psychologische schade over aan de aanslag.
	2.3 Gebrek primaire levensbehoeften	0	Niet van toepassing
Economisch	3.1 Kosten	A	Er ontstaan verschillende soorten schades aan de klopjacht, het herstel van het deels verwoeste plein en station, en ziekenhuiskosten, maar deze kosten zullen de 100 miljoen niet overstijgen.
	3.2 Aantasting vitaliteit	0	Niet van toepassing
Ecologisch	4.1 Aantasting beschermwaardige natuur	0	Niet van toepassing
	4.2 Aantasting milieu en natuur in algemene zin	0	Niet van toepassing
Sociaal-politiek	5.1 Verstoring dagelijks leven	B	In de periode van de klopjacht is het dagelijks leven deels lokaal verstoord. Het openbaar vervoer ligt tijdelijk plat, en mensen moeten soms tijdelijk thuisblijven gedurende korte lockdowns. Dit duurt enkele dagen. Locaties genoemd in de dreigementen sluiten ook tijdelijk hun deuren.
	5.2 Aantasting democratische rechtsstaat	A	Er is in het scenario sprake van het creëren van een klimaat van angst en er zijn haatcampagnes, onder andere door politici. Dit tast de rechten en vrijheden aan voor sommige bevolkingsgroepen.
	5.3 Sociaal-maatschappelijke impact	D	Er volgt sterke polarisatie. Onder de bevolking heersen emoties van boosheid en in veel gevallen zelfs vijandschap, die weer frustratie en boosheid als reacties oproept. Discriminatie van islamitische ingezetenen van het Koninkrijk neemt in de jaren na de aanslag sterk toe.
Internationale rechtsorde	6.1 Staatssoevereiniteit, vreedzame co-existentie en vreedzame geschillenbeslechting	0	Niet van toepassing
	6.2 Mensenrechten	0	Niet van toepassing
	6.3 Multilaterale instituties en internationale regimes	0	Niet van toepassing
	6.4 Instabiliteit rondom Koninkrijk/EU	0	Niet van toepassing

3.4.5 Beschouwing Terrorisme

Hoewel de meeste terroristische aanslagen worden verijdeld, hebben de aanslagen die wél worden uitgevoerd een grote maatschappelijke impact. Die impact reikt vaak verder dan de directe schade en het aantal slachtoffers, omdat de aanslagen vooral gericht zijn op het zaaien van angst en het ontwrichten van de samenleving. Dat heeft allerlei sluimerende en moeilijk te voorspellen gevolgen voor Nederland. Zeker bij grotere aanslagen, zoals in het tweede scenario, zullen de gevolgen groot zijn. Aanslagen zoals die op het World Trade Center op 11 september 2001, of die op Bataclan in 2015 hebben grote maatschappelijke gevolgen gehad in respectievelijk de Verenigde Staten en Frankrijk. In de Verenigde Staten was de aanslag een directe aanleiding voor vele politieke besluiten waaronder de 'War on Terror', maar heeft het ook islamofobie aangewakkerd in de samenleving (Bukhari et al., 2019). Ook in Frankrijk heeft de aanslag maatschappelijke gevolgen gehad. Zo weet bijvoorbeeld nog 42% van de Fransen heel precies wat ze aan het doen waren toen ze hoorden over de Bataclan-aanslag, wat erop wijst dat de aanslag een grote maatschappelijke schok is geweest (NOS, 2025b). Daarnaast is ook in Frankrijk islamofobie toegenomen (Beaman, 2021). De impact op mensen is dus groot, mede dankzij de indirecte effecten van toegenomen maatschappelijke polarisatie, ook op mensen die niet direct bij zulke incidenten betrokken zijn.

De maatschappelijke impact van terrorisme kan op haar beurt het risico op verdere terroristische dreiging vergroten. Angst en polarisatie kunnen extremistische denkbeelden inspireren. Met name onder jongeren die op zoek zijn naar een eigen identiteit en sociale status ligt radicalisering vervolgens op de loer, vooral wanneer dit zich afspeelt online. Het ontstaan en de concrete lange termijn gevolgen van zo'n vicieuze dynamiek vallen ook weer moeilijk te voorspellen, maar vallen zeker binnen de grenzen van het mogelijke.

Het scenario over een jihadistische aanslag is veel grootschaliger, en vergt meer voorbereiding, dan het scenario over een rechts-terroristische aanslag. Het verschil geeft uiting aan twee factoren die allebei belangrijk zijn in het bepalen van het dreigingsbeeld rondom terrorisme. Enerzijds kan sprake zijn van een kleinschaligere, 'enkelvoudige' aanslag van een éénling, wellicht in samenwerking met enkele. Op één moment en één locatie toeslaan tegen één doelwit is relatief laagdrempelig en makkelijk uitvoerbaar. Kleinschalig terrorisme is daarom gemiddeld genomen minder dodelijk maar moeilijker te verijdelen. Aan de andere kant kan een land ook te maken krijgen met een grootschalige, 'meervoudige' aanslag waarvan de voorbereiding relatief complex is. Deze zijn doorgaans uit jihadistische hoek gekomen, omdat daar meer operationele ervaring zit. De aanslag van Anders Breivik in 2011 was in dit opzicht uitzonderlijk als vroeg voorbeeld van een complexe, meervoudige rechts-terroristische aanslag. Zo bezien weerspiegelen de twee scenario's de ontwikkelingen die we recentelijk hebben gezien: grootschalige jihadistische aanslagen (met een relatief lage slagingskans vanwege de complexiteit van de operatie en opgebouwde kennis bij de veiligheidsdiensten) versus kleinschaliger rechts-terroristisch geweld. Toch is het goed voorstelbaar dat in de nabije toekomst een verschuiving plaats gaat vinden. Rechts-

terroristische verdachten zijn in de toekomst mogelijk beter in staat om even omvangrijke operaties op touw te zetten als hun jihadistische tegenhangers.

In Nederland is een grootschalige aanslag zoals die in de Bataclan in 2015 niet voorgekomen. Dit gegeven maakt de Nederlandse reactie op en omgang met een dergelijke gebeurtenis onvoorspelbaar. Zeker is dat een dergelijke aanslag heftige emotionele reacties zal opwekken en een nieuwe impuls zal geven aan bewegingen die zich al langer verzetten tegen de ideologische richting die de aanslag heeft geïnspireerd. Dat kan een politieke en sociaal-maatschappelijke schok met zich meebrengen. Als het daarnaast ook nog zou gaan om een jihadistische aanslag, dan is de kans groot dat dit anti-islamsentimenten aanwakkert en de samenleving op extreme wijze en in sneltreinvaart polariseert. In het uiterste geval kan de vrijheid van godsdienst blijvend worden ingeperkt. Bij een aanslag vanuit een andere ideologie is moeilijker te voorspellen welke tegenbewegingen gaan ontstaan.

Ook bij kleinere aanslagen, zoals beschreven in het scenario over rechts terrorisme, kunnen er maatschappelijke en politieke gevolgen zijn, zoals polarisatie of vergaande politieke besluiten. Bij eerdere aanslagen waren er bijvoorbeeld discussies over of de veiligheidsdiensten meer bevoegdheden zouden moeten krijgen om verdere aanslagen te voorkomen, of dat chat-apps ‘back-doors’ zouden moeten inbouwen zodat opsporingsdiensten op verzoek chats kunnen meelezen. Na een aanslag groeit de roep om veiligheid, en het uitbreiden van bevoegdheden is een mogelijk antwoord daarop. Dit brengt echter ook discussies over privacy, andere burgerrechten en cyberveiligheid met zich mee (Miller & Bossomaier, 2021).

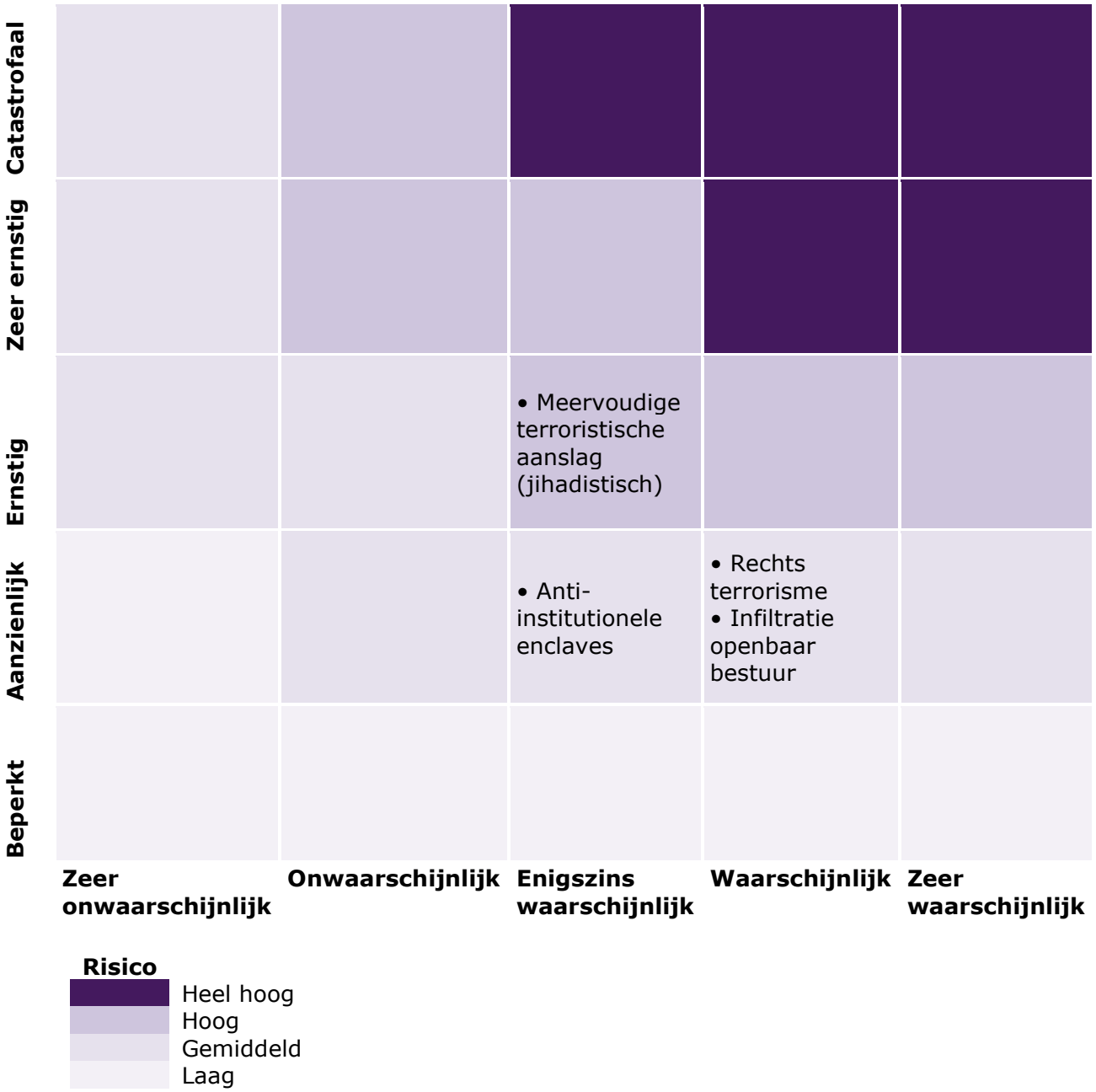
3.5 Slotbeschouwing thema Polarisatie, Extremisme en Terrorisme

Het dreigingsthema Polarisatie, Extremisme en Terrorisme gaat om (potentiële) dreigingen voor de nationale veiligheid die worden ingegeven door binnenlandse maatschappelijke verdeeldheid en de activiteiten van extremistische actoren. Binnen het dreigingsthema wordt onderscheid gemaakt tussen drie dreigingscategorieën, namelijk polarisatie, extremisme en terrorisme. In totaal zijn er vier scenario’s uitgewerkt waarvoor de impact en waarschijnlijkheid in kaart zijn gebracht (zie Figuur 1).

3.5.1 De impact en waarschijnlijkheid van Polarisatie, Extremisme en Terrorisme

In onderstaande figuur worden de vier uitgewerkte scenario’s in vergelijkend perspectief weergegeven.

Figuur 1 Risicodiagram thema Polarisatie, Extremisme en Terrorisme

3.5.2 *Impact ontwikkelingen*

De relatief hoge waarschijnlijkheidsscores die zijn toegekend aan de scenario's in dit dreigingsthema markeren deels het feit dat radicale en extremistische ideeën in de politiek zich de afgelopen jaren steeds meer naar de *mainstream* hebben begeven. Maatschappelijke en politieke polarisatie komen op verschillende plekken in dit dreigingsthema terug, en ook in scenario's daarbuiten. Polarisatie speelt een belangrijke rol in het normaliseren van extremistische ideeën, omdat het een zekere onvermijdelijkheid aan deze ideeën geeft. Hoe slechter de intenties die aan de 'tegenpartij' worden toegedicht, hoe noodzakelijker een verwerping van de 'gewone' spelregels om de eigen groep te 'redden.'

Zie het combinatiescenario 'Water, een zegen of een vloek?' in het betreffende themarapport, waarin wateroverlast en overstromingen in een groot deel van Nederland leiden tot ophef en polarisatie op het onderwerp klimaatbeleid.

Zie ook het combinatiescenario 'Sanctiepolitiek' in het betreffende themarapport, waarin binnenlandse polarisatie actief wordt opgestookt door buitenlandse actoren om geopolitieke pressie uit te oefenen.

Ook de verstrengeling van binnen- en buitenland is in dit dreigingsthema goed terug te zien. Op het gebied van polarisatie, extremisme en terrorisme kan worden gesproken van de 'buitenlandisering van het binnenland' (Houtkamp et al, 2024). Radicaliserende dynamieken en extremistische ideeën uit het buitenland vinden gemakkelijk hun weg naar het Koninkrijk der Nederlanden. Niet alleen van landen die cultureel en historisch gezien dichtbij 'ons' staan: ook bijvoorbeeld jihadistische propaganda is relatief makkelijk te vinden voor wie hiernaar op zoek is.

Hierbij kan de rol van digitale platforms niet onbesproken worden gelaten. De versoepeling van moderatiebeleid op Twitter/X sinds 2022 werd door sommige bevolkingsgroepen als bevrijdend ervaren, maar ook jihadistische organisaties zoals ISIS maakten handig gebruik van het nieuwe gemak waarmee boodschappen op deze media konden worden verspreid (Aartsma et al., 2025). Ook rechtsextremistische en -terroristische groepen manifesteren zich op onlinekanalen, waar zij op het ene medium werven en op het andere medium het gemeenschapsgevoel creëren. Streamingkanalen en online videogames kunnen een rol spelen in het bij elkaar brengen van gelijkgestemden, alsook de hechte onlinegemeenschap op versleutelde kanalen waar de geworven jonge leden in een bubbel terechtkomen. Bij terrorisme kan sociale media ook een rol spelen in het polariseren van het publieke debat, bijvoorbeeld door middel van videoclips van een aanslag die de maatschappelijke gemoederen verhit. In terroristische en extremistische milieus is deze samenkomst van online- en jeugdcultuur in opkomst.

Zie het scenario 'Rechts terrorisme' (themarapport *Polarisatie, Extremisme en Terrorisme*), waarin jonge gamers elkaar vinden in een gamechatkanaal en elkaar vervolgens tot extreme daden opstoken in een versleutelde online bubbel.

Zie het scenario 'Meervoudige terroristische aanslag' (themarapport *Polarisatie, Extremisme en Terrorisme*), waarin terroristische daders clips van hun aanslag verspreiden en zo de polarisatie actief in de hand werken.

Drie polariserende onderwerpen van debat zijn met name uitgelicht in dit dreigingsthema: het geweld van de Israëlische regering in Gaza (en de opstelling van westerse overheden tegenover dit conflict), immigratie en de vermeende rol van 'de elite' in de samenleving. Alle drie zijn de afgelopen tien jaar bijzonder explosief gebleken in de Nederlandse

samenleving. Zij vormen plausibele invalshoeken voor verdere polarisering van het debat en verdere radicalisering van één of meerdere politieke bewegingen, al kunnen eveneens nieuwe polariserende onderwerpen zich in de toekomst aandienen. Het geweld in Gaza laat zien hoe snel een onderwerp een splijtzwam kan worden, als de beelden heftig genoeg zijn en als het precies de breuklijnen in de samenleving volgt.

3.5.3 Kwetsbaarheden

Enkele maatschappelijke en politieke kenmerken kunnen Nederland mogelijk kwetsbaar maken voor de beschreven dynamieken van polarisatie, extremisme en terrorisme. De vrijheid en openheid van mening en informatie is een fundamentele verworvenheid en voorwaarde van het liberaal democratische bestel, waaruit sociale media, online fora en streamingdiensten niet meer weg te denken zijn. Langs digitale weg worden vele stemmen gehoord en uitgedrukt. Ook extremistische ideeën vinden hier een podium. De Europese Unie probeert, via verschillende wetgevingsinitiatieven zoals bijvoorbeeld de Digital Services Act, om de content van digitale platforms te reguleren. Maar het internet in Nederland is relatief vrij toegankelijk, waardoor extremistische geluiden makkelijk uiting vinden. Dit is een kracht én een kwetsbaarheid tegelijk: door het internet kunnen burgers zich potentieel beter informeren over publieke (en private) zaken, maar kunnen ook desinformatie en opruiende meningen eenvoudig verspreid worden.

Gevoelens van sociaalmaatschappelijke frustratie, eenzaamheid, uitsluiting uit de politiek en machteloosheid kunnen in de digitale ruimte niet alleen worden verspreid en gedeeld, maar ook actief worden versterkt en gemobiliseerd. Jonge en soms kwetsbare groepen worden van deze dynamieken de dupe. Bij een kleine groep jonge mannen zien we dat de op onlinefora versterkte frustratie met het bestel kan resulteren in extremistische afwijzingen van de democratische rechtsorde en (in selecte gevallen) tot terroristische activiteit. Zij kunnen elkaar inspireren in de relatieve anonimiteit, afgeslotenheid en laagdrempeligheid van onlinecommunicatie. Terroristische daders zijn relatief vaak opmerkelijk jong, hetgeen wijst op een belangrijke sociaal-maatschappelijke kwetsbaarheid.

Vrije meningsuiting kent grenzen, maar die grenzen worden pas in uiterste gevallen bereikt. Vooral wanneer politieke partijen extreme ideeën tot uitdrukking brengen blijkt de grens moeilijk te bepalen. Het komt zeer zelden voor dat politieke bewegingen, met name als dit eenmaal populaire partijen zijn, worden ingeperkt. In mei 2025 merkte de Duitse inlichtingendienst BfV de AfD aan als extremistische organisatie op basis van grondig onderzoek. In februari 2026 werd deze beslissing echter teruggedraaid door een Duitse rechter (AP News, 2026). Er is sprake van een politiek gevoelig spanningsveld tussen het beschermen van de democratische rechtsstaat en het toestaan van een pluriform politiek speelveld waarin de vrijheid van meningsuiting goed geborgd is. De politieke vrijheid van een liberale democratie als Nederland bevat daarmee een inherente kwetsbaarheid: de drempel om antirechtstatelijke dan wel antidemocratische uitingen en bewegingen in de weg te staan is zeer hoog.

De maatschappelijke en politieke openheid van Nederland, met name de open online omgeving, maakt deze ten laatste kwetsbaar voor beïnvloeding van buitenaf. Externe actoren kunnen de verworvenheden van de open en vrije samenleving misbruiken om polarisatie, extremisme en zelfs terrorisme aan te wakkeren.

Zie ook het combinatiescenario 'Sanctiepolitiek' in het betreffende themarapport, waarin binnenlandse polarisatie actief wordt opgestookt door buitenlandse actoren om geopolitieke pressie uit te oefenen.

Zie het scenario 'Infiltratie openbaar bestuur' (themarapport *Polarisatie, Extremisme en Terrorisme*), waarin een anti-establishmentbeweging in Nederland, die langzaam extremere politiek begint te bedrijven, online bijval krijgt van gelieerde politieke partijen in het buitenland.

Zie het scenario 'Anti-institutionele enclaves' (themarapport *Polarisatie, Extremisme en Terrorisme*), waarin misleidende documenten op het internet inspiratiebronnen vormen voor een extremistische beweging die de legitimiteit van de staat afwijst.

4 Literatuur

Aartsma, K., Klein, L., Schrader, C. (2025) *Strategische Monitor 2025-2030: Geopolitiek changement op het wereldtoneel.* Instituut Clingendael. https://www.clingendael.org/publication/strategische-monitor-2025-2030-geopolitiek-changement-op-het-wereldtoneel.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). (2018). *Rechts-extremisme in Nederland: Een fenomeen in beweging.* Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. https://www.aivd.nl/documenten/publicaties/2018/10/02/rechts-extremisme-in-nederland-een-fenomeen-in-beweging.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). (2023). *Anti-institutioneel-extremisme in Nederland: Een ernstige dreiging voor de democratische rechtsorde?* Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/05/25/anti-institutioneel-extremisme-in-nederland.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). (2024). *AIVD-jaarverslag 2023.* Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. https://www.aivd.nl/onderwerpen/jaarverslagen/documenten/jaarverslagen/2024/04/22/jaarverslag-2023.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD), Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) & Nationale Politie. (2024). *Met de rug naar de samenleving: Een analyse van de soevereinenbeweging in Nederland.* Rijksoverheid. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/04/09/tk-bijlage-24401640-fenomeenanalyse-soevereinen.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). (2025a). *Een web van haat—De online grip van extremisme en terrorisme op minderjarigen*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. https://www.aivd.nl/documenten/publicaties/2025/04/03/een-web-van-haat.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). (2025b). *Jaarverslag 2024*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Geraadpleegd op 13 januari 2026, van https://www.aivd.nl/onderwerpen/jaarverslagen/jaarverslag-2024/nationale-dreigingen.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). (z.d.-a). *Extremisme: Wat verstaat de AIVD onder extremisme?* Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Geraadpleegd op 13 januari 2026, van https://www.aivd.nl/onderwerpen/extremisme.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). (z.d.-b). *Links-extremisme: Wat verstaan wij onder deze vorm van extremisme?* Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Geraadpleegd op 13 januari 2026, van https://www.aivd.nl/onderwerpen/extremisme/links-extremisme.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). (z.d.-c). *Rechts-extremisme: Wat verstaan wij onder deze vorm van extremisme?* Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Geraadpleegd op 13 januari 2026, van https://www.aivd.nl/onderwerpen/extremisme/rechts-extremisme.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). (z.d.-d). *Terrorisme: Wat is terrorisme en waarom doet de AIVD er onderzoek naar?* Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Geraadpleegd op 13 januari 2026, van https://www.aivd.nl/onderwerpen/terrorisme.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). (z.d.-e). *Wat is het verschil tussen activisme, extremisme en terrorisme?* Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Geraadpleegd op 20 januari 2026, van https://www.aivd.nl/vraag-en-antwoord/extremisme/wat-is-het-verschil-tussen-activisme-extremisme-en-terrorisme.

Analistennetwerk Nationale Veiligheid (ANV). (2022a). *Rijksbrede Risicoanalyse Nationale Veiligheid*. Rijksoverheid. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/07/31/rijksbrede-risicoanalyse-nationale-veiligheid-2022.

Analistennetwerk Nationale Veiligheid (ANV). (2022b). *Themarapportage ongewenste inmenging en beïnvloeding democratische rechtsstaat*. Rijksoverheid. https://www.nctv.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2022/09/26/themarapportage-ongewenste-inmenging-en-beinvloeding-2022/Themarapportage_ongewenste+inmenging+en+bei%CC%88nvloeding+2022-E.pdf.

Analistennetwerk Nationale Veiligheid (ANV) (2024). *Trendanalyse Nationale Veiligheid 2024. Verdieping op de Trendanalyse.*

Analistennetwerk Nationale Veiligheid (2026, maart). *Leidraad Risicobeoordeling Rijksbrede risicoanalyse Nationale Veiligheid.*

AP News (2026). German court says intelligence agency can't designate the AfD party an extremist group for now. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van https://apnews.com/article/germany-far-right-intelligence-agency-afd-court-0098ddeb4d1a78089ab66013475eaead

Bahara, H. (2025, 20 september). Ze zijn jong, extreem online en even gevaarlijk als ongrijpbaar: wat drijft 'niet-ideologisch gedreven terroristen'? *Volkskrant*. Geraadpleegd op 13 januari 2026, van https://www.volkskrant.nl/buitenland/ze-zijn-jong-extreem-online-en-even-gevaarlijk-als-ongrijpbaar-wat-drijft-niet-ideologisch-gedreven-terroristen~b23024ee/.

Beaman, J. (2021). France's Ahmeds and Muslim others: The entanglement of racism and Islamophobia. *French Cultural Studies*, *32*(3), 269–279. https://doi.org/10.1177/09571558211009370.

Bukhari, S. A. U. Z. H., Khan, H., Ali, T., & Ali, H. (2019). Islamophobia in the West and Post 9/11 Era. *International Affairs and Global Strategy*, *78*(0), 23-32. DOI: 10.7176/IAGS/78-04

Europol. (2025). *European Union Terrorism Situation and Trend Report*. DOI: 10.2813/5425593.

Evans, G. (2025*).* New Suspect Charged In Thwarted Terrorist Plot At Taylor Swift Concert That CIA Says Was Intended To Kill "Tens of Thousands Of People"- Update. *Deadline*. Geraadpleegd op 20 januari 2026, van https://deadline.com/2025/06/taylor-swift-terrorist-plot-thwarted-cia-1236071903/.

Houtkamp, C., Aartsma, K., Van der Laan, T., Dijkman, M. (2024). *(Ongewenste) buitenlandse inmenging. Een beter begrip voor een beter beleid*. Instituut Clingendael. https://www.clingendael.org/sites/default/files/2024-09/Clingendael_Rapport_Ongewenste_Buitenlandse_Inmenging.pdf.

Keesman, L. (2024). Studentenprotesten, polarisatie en de rol van de politie in de democratische rechtsorde. *Mens & Maatschappij 99*(3), 244-236. https://doi.org/10.5117/MEM2024.3.001.KEES.

Kennisknooppunt Participatie. (z.d.). *Polarisatie*. Geraadpleegd op 20 januari 2026, van https://www.kennisknooppuntparticipatie.nl/themas/polarisatie/default.aspx.

Ludwig, K., Müller, P., Nikolajevic, N., & Grote, A. (2025). Putting 'filter bubble' effects to the test: Evidence on the polarizing impact of ideology-based news recommendation from two experiments in Germany and the U.S. *Information, Communication & Society*, *28*(13), 2321–2340. https://doi.org/10.1080/1369118X.2024.2435998

Miller, S., & Bossomaier, T. (2021). Privacy, Encryption and Counter-Terrorism. In A. Henschke, A. Reed, S. Robbins, & S. Miller (Eds.), *Counter-Terrorism, Ethics and Technology: Emerging Challenges at the Frontiers of Counter-Terrorism*. Springer. https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/52393/978-3-030-90221-6.pdf?sequence=1#page=150.

Ministerie van Algemene Zaken, Directie Risicobeheersing & Rampenbeleid (2027, december). *Risicoprofiel Curaçao 2017-2022*.

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). (2021). *De verschillende gezichten van de coronaprotesten*. Ministerie van Justitie en Veiligheid. https://www.nctv.nl/documenten/2021/04/14/fenomeenanalyse-de-verschillende-gezichten-van-de-coronaprotesten.

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). (2023). *Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland December 2023*. Ministerie van Justitie en Veiligheid. https://www.nctv.nl/documenten/2023/12/12/dreigingsbeeld-terrorisme-nederland-december-2023.

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). (2025). *Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 2025*. Ministerie van Justitie en Veiligheid. https://www.nctv.nl/documenten/2025/12/09/dtn-december-2025.

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). (z.d.-a). *Extremisme*. Ministerie van Justitie en Veiligheid. Geraadpleegd op 13 januari 2026, van https://www.nctv.nl/onderwerpen/e/extremisme.

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). (z.d.-b). *Definities gebruikt in het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland*. Ministerie van Justitie en Veiligheid. Geraadpleegd op 19 februari 2026, van https://www.nctv.nl/onderwerpen/d/dtn/definities-gebruikt-in-het-dtn.

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). (z.d.-c). *Jihadisme en radicale islam*. Ministerie van Justitie en veiligheid. Geraadpleegd op 2 februari 2026, van https://www.nctv.nl/onderwerpen/d/dtn/jihadisme-en-radicale-islam.

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). (z.d.-d). *Overzicht vitale processen*. Ministerie van Justitie en Veiligheid. Geraadpleegd op 20 januari 2026, van https://www.nctv.nl/onderwerpen/v/vitale-infrastructuur/overzicht-vitale-processen.

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). (z.d.-e). *Themahoofdstuk: Alleen, maar gevaarlijk: de onvoorspelbaarheid van geïndividualiseerd terrorisme*. Ministerie van Justitie en Veiligheid. Geraadpleegd op 23 februari 2026, van https://www.nctv.nl/onderwerpen/d/dtn/themahoofdstuk.

Nederlandse Orde van Advocaten (NovA). (z.d.). *De rol van de advocatuur in de rechtsstaat*. Geraadpleegd op 3 maart 2026, van https://www.advocatenorde.nl/voor-advocaten/de-rol-van-de-advocatuur-de-rechtsstaat.

NOS. (2018, 31 augustus). *Politie schiet persoon neer op Amsterdam Centraal na steekincident, twee gewonden*. Geraadpleegd op 20 januari 2026, van https://nos.nl/artikel/2248309-politie-schiet-persoon-neer-op-amsterdam-centraal-na-steekincident-twee-gewonden.

NOS. (2019, 18 maart). *Drie doden bij aanslag in Utrecht*. Geraadpleegd op 20 januari 2026, van https://nos.nl/artikel/2276519-drie-doden-bij-aanslag-in-utrecht.

NOS. (2022, 20 augustus). *Alles wijst op brandstichting bij islamitische stichting Veldhoven*. Geraadpleegd op 20 januari 2026, van https://nos.nl/artikel/2441414-alles-wijst-op-brandstichting-bij-islamitische-stichting-veldhoven.

NOS. (2025a, 11 juni). *Acht soevereinen aangehouden in onderzoek naar crimineel netwerk*. Geraadpleegd op 13 januari 2026, van https://nos.nl/artikel/2570784-acht-soevereinen-aangehouden-in-onderzoek-naar-crimineel-netwerk.

NOS. (2025b, 13 november). *Parijs herdenkt aanslagen van 2015: 'Tijd om afscheid te nemen van slachtofferschap'*. Geraadpleegd op 20 januari 2026, van https://nos.nl/artikel/2590268-parijs-herdenkt-aanslagen-van-2015-tijd-om-afscheid-te-nemen-van-slachtofferschap.

NOS. (2025c, 19 november). *Polen sluit Russische consulaat na spoorexplosie, 'meer maatregelen volgen'.* Geraadpleegd op 2 februari 2026, van https://nos.nl/artikel/2591112-polen-sluit-russische-consulaat-na-spoorexplosie-meer-maatregelen-volgen.

NOS. (2025d, 21 september). *Politie: 37 aanhoudingen na rellen Den Haag, 'grote golven van geweld'*. Geraadpleegd op 20 januari 2026, van https://nos.nl/artikel/2583446-politie-37-aanhoudingen-na-rellen-den-haag-grote-golven-van-geweld.

NOS. (2025e, 9 oktober). *Raad van State reageert op kritiek van BBB: 'Tamelijk onthutsend'*. Geraadpleegd op 19 februari 2026, van http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2585877-raad-van-state-reageert-op-kritiek-van-bbb-tamelijk-onthutsend.

NOS. (2025f, 8 oktober). *Universiteit enorm geschrokken van bezetting lab: 'Er hadden doden kunnen vallen'*. Geraadpleegd op 20 januari 2026, van https://nos.nl/artikel/2585702-universiteit-enorm-geschrokken-van-bezetting-lab-er-hadden-doden-kunnen-vallen.

NOS. (2025g 18 oktober). *Zorgen onder kiezers over polarisatie: 'Niet nieuw, maar wel emotioneler'*. Geraadpleegd op 20 januari 2026, van https://nos.nl/collectie/14002/artikel/2586926-zorgen-onder-kiezers-over-polarisatie-niet-nieuw-maar-wel-emotioneler.

Peeters, T., Smits van Waesberghe, E., Mesic, A., van Wonderen, R.(2020). *Van persoonlijke krenking tot vertrouwensbreuk*. Verwey-Jonker Instituut. https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/3014/3027-van-persoonlijke-krenking-tot-vertrouwensbreuk-volledig%20rapport.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Purdue, S. (2022, 13 juli). *Ideological Nihilism and Aesthetic Violence: Mass Shooters and Online Antisocial Subcultures*. Global Network on Extremism & Technology. Geraadpleegd op 13 januari 2026, van https://gnet-research.org/2022/07/13/ideological-nihilism-and-aesthetic-violence-mass-shooters-and-online-antisocial-subcultures/.

Rijksoverheid (2025, 9 december). *Individualisering van terrorisme maakt dreiging onvoorspelbaar*. Geraadpleegd op 2 februari 2026, van https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2025/12/09/individualisering-van-terrorisme-maakt-dreiging-onvoorspelbaarder.

Rijksoverheid (2023). *Veiligheidsstrategie voor het Koninkrijk der Nederlanden*

Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). (2025a). *Burgerperspectieven 2025 Bericht 2*. Rijksoverheid. https://www.scp.nl/documenten/2025/06/19/burgerperspectieven-2025-bericht-2.

Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). (2025b). *Nederlanders zijn zowel positief als negatief over het samenleven in ons land*. Rijksoverheid. Geraadpleegd op 2 maart 2026, van https://www.scp.nl/actueel/nieuws/2025/06/19/nederlanders-zijn-zowel-positief-als-negatief-over-het-samenleven-in-ons-land.

UNICEF. (2024). *UNICEF-jongerenpeiling: polarisatie neemt toe, uitsluiting maakt jongeren verdrietig en boos*. Geraadpleegd op 20 januari 2026, van https://www.unicef.nl/wat-we-doen/nieuws/2024-12-18-unicef-jongerenpeiling-polarisatie-neemt-toe-uitsluiting-maakt-jongeren-verdrietig-en-boos.

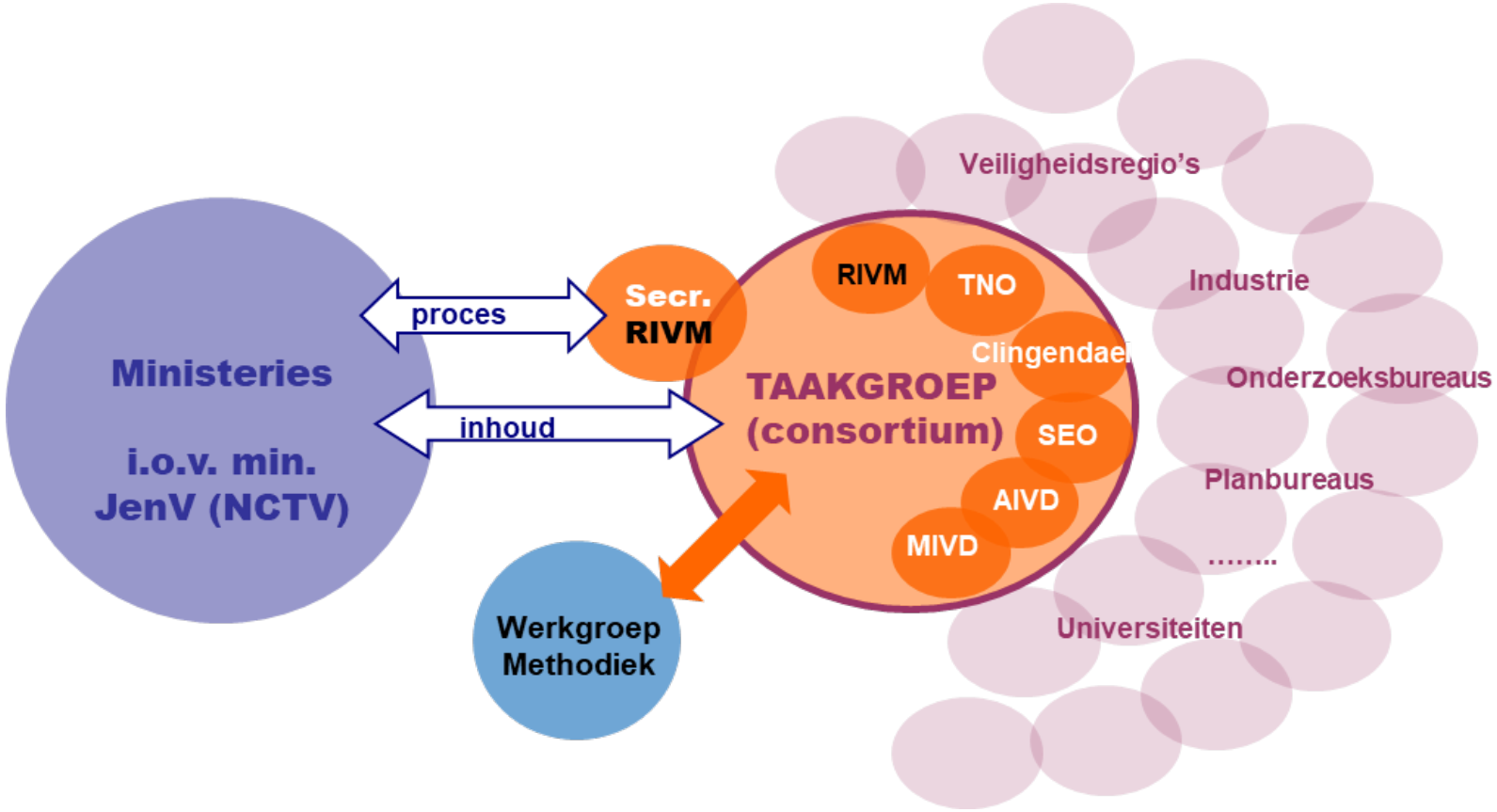
Van Wonderen, R., van den Berg, G. (2019). *Jongeren en polarisatie*. Verwey-Jonker Instituut. https://www.verwey-jonker.nl/publicatie/jongeren-en-polarisatie-verkenning-naar-polarisatie-waarbij-jongeren-zijn-betrokken-en-gehanteerde-werkwijzen-om-hier-mee-om-te-gaan/.

Veiligheidsregio ZHZ (2024). *Regionaal Risicoprofiel.*

Verloove, J., van Wonderen, R., Felten, H. (2020). *Theorieën en aanpak van polarisatie*. Kennisplatform Inclusief Samenleving. https://www.kis.nl/publicatie/theorieen-en-aanpakken-van-polarisatie.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) & Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). (2017). *Weerbare jongeren, weerbare professionals.* https://integraalveilig-ho.nl/wp-content/uploads/Rapport-Weerbare-jongeren-Weerbare-professionals.pdf.

Bijlage 1 Samenstelling Analistennetwerk Nationale Veiligheid

Analistennetwerk Nationale Veiligheid

Dit is een uitgave van:

Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)
Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO)
Stichting Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael' (Clingendael)
SEO Economisch Onderzoek (SEO)
Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD)
Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD)

juli 2026